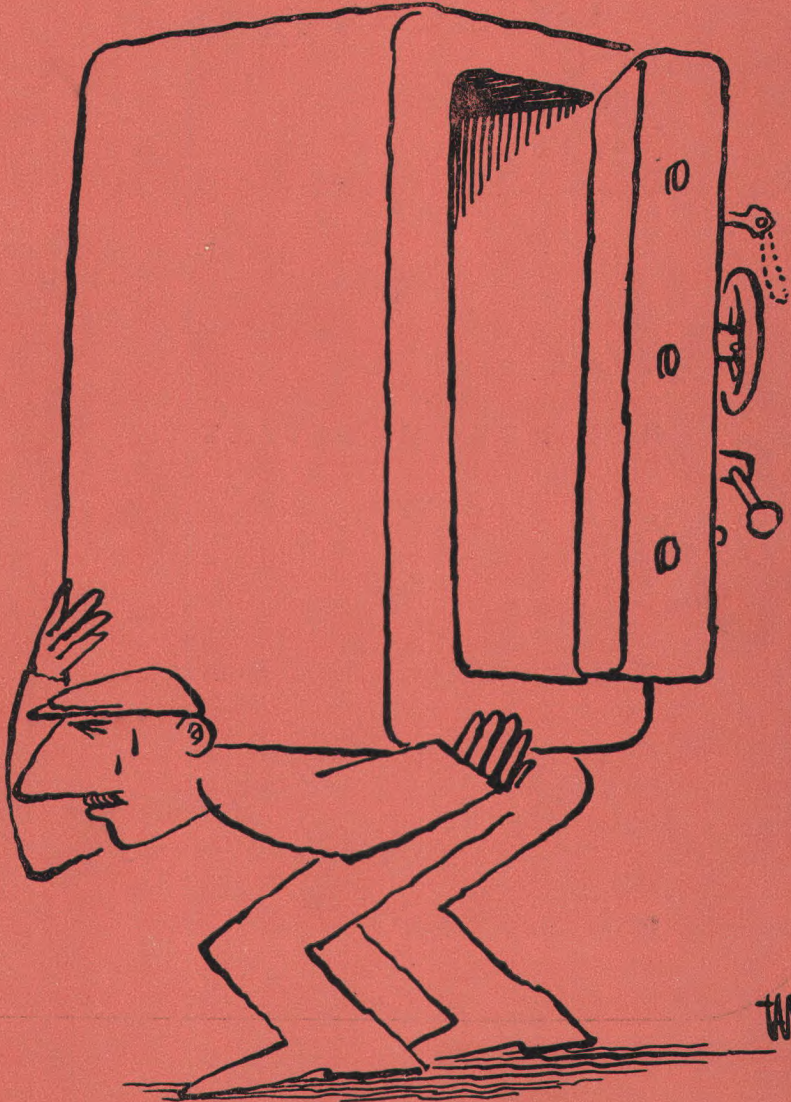

İKTİSAT DERGİSİ

YAKIT NAKLİYAT ve TİCARET A.Ş.

KARA, DENİZ
ve
HER NEVİ NAKLİYAT

İKTİSAT MEZUNLARINA BAŞARILAR DİLER

Büyükdere Cad. T.M.T. Han No. 84 Kat 3
Gayrettepe-İSTANBUL

TELEFON : 66 06 75
TELEK : 22231-İstanbul

CİLT : XXIII

ŞUBAT 1978

SAYI : 164

Fiatı 15 TL.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	2000 TL.
İç sahife	1500 TL.
Arka kapak içi	2000 TL.
Arka kapak	3000 TL.

İdare Yeri :

Tünel Galip Dede Cad. No 48/1

Telefon :

44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 43 55 72

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın lade edilmez.

İKTİSAT DERGİSİ

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Prof. Dr. Michel Chaletus ile
Röportaj Sedat SANATKAR
10. Muamele-i
Şer'iyye Prof. Dr. Halil SAHİLLİOĞLU
17. Türk Sanayiinde
Darboğazlar İbrahim BODUR
22. Mesleki Krediler
Üzerine A. İhsan KARACAN
31. Bütçe İbrahim BİRELMA
37. Dış Basından Kaya ARDIÇ
43. Dış Basından Sinan DEMİRDÖĞEN

GÖRÜŞ

Türkiyemiz, iktisadî ve siyasal açıdan iç ve dış ilişkilerinde bunalımın doruğunda iken, olayların çok hızlı biçimde gelişmesiyle, Meclisteki politik dengenin bozulduğuna ve yeni bir hükümetin kurulmasına tanık oldu. Bundan sonra, beklenmeyen ve kendilerini şaşırtan doğrultudaki sonuçla iktidardan uzaklaşan eski koalisyon partilerinin ve özellikle ana partinin çok hırçın bir muhalefet görüntüsüne ve eylemine girdikleri görüldü. Yeni iktidarın hiçbir şey yapmadığı, anarşiyi bile önleyemediği yolunda demeçler verilirken, hükümetin kuruluşu ancak ilk haftasını dolduruyordu. Böylece, büyük boyutlara ulaşan ve dolayısıyla çözümü zamana bağlı sorunlardan bunalan halkta sabırsızlık yaratmak amacının güdüldüğü rahatlıkla göze çarpmaktadır. Zira, sabırsızlık yaratılırsa, bunun hoşnutsuzluğa dönüşmesi kolaydır.

1978 Türkiye'sinin sorunları hem çok hem de gerçekten geniş çaplıdır. Dış ödemlerdeki tikanıklık, adetâ bir moratoryum için yeterli bütün niteliklere sahiptir. Soluk

alması güçleşen ekonominin iç durumu da Cumhuriyet tarihinin en kötümser tablosunu oluşturmaya yetecek göstergelerle doludur. Savaş yıllarında bile görülmeyen ve % 40 ı aşan enflasyon, gerekli ham madde ithalini gerçekleştiremiyerek çalışmasını yavaşlatan veya durduran fabrikalar nedeniyle ortaya çıkan mal darlığı ve artan işsizlik, gözle görülür biçim kazanan vergi kaçakçılığının ve giderek bozulan gelir paylaşımının doğurduğu sosyal gerilim, anarşik hareketlere karşı tek taraflı, daha doğrusu vurdumduymaz tutum, kötümser tablonun ilk ve hemen akla gelen odak noktalarıdır. Dış siyasal ilişkiler için de aynı tablo çizilebilir. Ayrıca, zaman unsurunun büyük iktisadi değer taşıdığını bilmeyen, iç ve dış sorunları ertelerek veya askıya alarak çözüme ulaştıracağını sanan bir zihniyetin ülke ekonomisine yüklediği maliyetin büyük olduğu da unutulmamalıdır.

Mutlaka çözülmesi veya çözülme yoluna sokulması gereken bu sorunlardan hangisine öncelik verilmeli, işe hangisinden başlanılmalıdır? Bu konunun tartışıldığını görüyor, şu veya bu soruna öncelik tanınması gerektiğini ileri sürenlere rastlıyoruz. Ancak, durum o kadar ciddidir ki, hiçbir sorunun diğerinden daha az önemli olduğunu söylemeğe artık olanak yoktur. Bütün sorunları öncelikli sayma zorunluluğu vardır. Bu nedenle, tümünün üstüne birden gitmek gibi çok zor bir uygulama ile karşı karşıyayız. Yılların getirdiği sorunların çözümünde uygulamaya geçilirken, sabırsızlığa hiç yer verilmemelidir. Bir Fransız deyimini hatırlamak yararlı olacaktır : «Yavaşça acele edelim!».

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

*Geçtiğimiz ay Türkiye'yi ziyaret eden
Grenoble Üniversitesi Profesörlerinden
Sayın Dr. Michel Chaletus ile yapılan
«Kamu İktisadi Teşebbüsleri»
konulu röportaj :*

Röportaj : Sedat SANATKÂR

Soru : Kamu İktisadi Teşebbüsleri terimi kavramı size neyi ifade etmektedir?

Cevap : Kamu İktisadi Teşebbüsleri terimi bizim için farklı bir anlam taşımaktadır. Çünkü, Fransa'daki Kamu İktisadi Teşebbüsleri karmaşık bir yapıya sahiptirler. Örneğin, Ulaştırma ve Demiryolları hizmeti arzeden kurumlar ile Elektrik kurumu gerek fiyat gerekse hukuki statü ve davranış yönünden özel teşebbüs gibi hareket ederlerken idari yönden ise tam bir devlet kuruluşu özelliğini taşırlar. Biz, genellikle, kamu teşebbüsleri terimini kullanmaktayız. Bu noktada önemli olan, farklı kamu teşebbüslerinin evrenlerinin ne olduğu ve bir çeşit karma ekonomi sistemi içinde nasıl işlediklerinin oluşturulmasıdır. Karma ekonomi teriminin Türkiye'de oldukça kullanıldığını biliyorum fakat biz bu terimi pek kullanmayız. Çünkü, biz, ekonomide her zaman egemen bir unsurun varlığına inanmaktayız. Yarı devlet yarı özel teşebbüs tarafından idare edilen bir ekonomi düşünemezsiniz. O ekonomide ya devletçilik ya da özel teşebbüsçülükten biri muhakkak egemendir. Karma Ekonominin kendine özgül bir mantığı içerdiği söylenir. Ben bu görüşü paylaş-

miyorum. Bugün pratikte ya kapitalist mantık yada bir başka mantık egemendir.

Soru : Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Fransız Ekonomisindeki yeri nedir?

Cevap : Daha öncede belirttiğim gibi bizde karmaşık bir sistem hakimdir. Ulusal bütçede, kamu teşebbüsleri ile ilgili rakkamlar belirlenirken enerji ve ulaşım plânlarından sadece büyük kamu teşebbüsleri örneğin, Fransız Hava Yolları, Ulusal Demir Yollar, Ulusal Elektrik Kurumu, Ulusal Gaz Kurumu gibi, yer almaktadırlar. Bu kuruluşlara genellikle özel teşebbüs, örneğin, bankalar, sigorta şirketleri, mali kurumlar gibi, gözüyle bakılmakta olup bunlar özel teşebbüsle aşağı yukarı aynı kategoriye konulmaktadır.

Fransa'da özel bankalarla devlet bankaları arasında bir fark olduğunu da zannetmiyorum. Çünkü önemli olan yönetmeliklerin, ister devlet ister özel olsun bütün bankalar için geçerli olmasıdır. Zaman zaman devlet bankalarının hükümet tarafından belirlenen tüzük ve yönetmeliklere uymadıklarını ve bu konuda özel bankalardan daha rahat hareket ettiklerini müşahade etmişizdir. Çünkü, bu tür ilişkilerde formal ilişkiden ziyade politika önemli rol oynar. Adı geçen büyük kamu teşebbüsleri oldukça yeterli bir çalışma performansına sahiptirler. Özellikle Elektrik Kurumu ile Demiryolları işçileri özel sektördeki işçilerden daha iyi durumda olup genellikle kamu teşebbüslerinde çalışanların durumları iyidir. Olaylar, örneğin, iş şartlarında bir iyileşme gibi, öncelikle kamu sektöründe meydana gelir ve oradan ekonominin diğer sektörüne yayılır.

Soru : Kamu İktisadi Teşebbüslerinin bir ülkenin fiyat ve istihdam politikası üzerindeki etkilerini Fransız KİT sisteminden örnekler vererek anlatırmısınız?

Cevap : Fransız, KİT'lerinin yeterli (efficient) bir şekilde çalıştılarına daha önce değinmiştim. Bu teşebbüslerde personel yönünden bir fazlalık söz konusu değildir. Aksine örneğin, Demiryolları savaştan bu yana personelini 500.000 kişiden 250.000 kişiye indirmiştir. Fakat bu teşebbüsler ülke istihdamında büyük rol oynarlar.

Bu yüzden, hükümetler özellikle bölgesel kalkınma girişimlerinde kamu teşebbüslerinden yararlanma yoluna giderler. Örneğin, bu teşebbüslerin Fransa'nın kuzeyine veya batısına doğru yayılmaları için teşvik tedbirleri uygulanmaktadır. Fransa'nın kuzeyinde kömür madenleri mevcuttur. İmalât sanayiini teşvik etmek ve adı geçen yörelerde tesisler açılması için kamu teşebbüslerinden istifade edilmek istenmektedir. Sanırım bu tür bir yaklaşım, hükümetlerin kaynakların bölgesel dağılımı ve bölgesel kalkınma planlarında önemli bir noktadır.

Fiyat politikasına gelince, kamu teşebbüslerine maliyetlerindeki artış oranında fiyatları yükseltmelerine müsaade edilmemektedir. Böyle bir davranış, bu kurumların mali yönden sıkıntıya düşebilecekleri şeklinde yorumlanabilirse de kanımca yetersiz (inefficient) bir şekilde çalışabilecekleri anlamına gelmez. Örneğin, maliyetler % 50 artmış ve siz fiyatları % 20 den daha fazla arttıramıyorsunuz bu durum sizin yetersiz bir duruma düşeceğiniz anlamına gelmez.

1973 yılında Elektrik Kurumu, Elektrik fiyatları, çok düşük olduğu için bir yılda 4 kez arttırdı. Böylece elektrik fiyatları bir yılda % 30 - % 40 oranında bir artış gösterdi. Buna karşılık enerji arzı için gerekli ana girdirlerin fiyatları ise çok daha yüksekti. Bu yüzden hükümet, Elektrik kurumundan yatırımlarını arttırmasını istedi. Böylece, yatırımlarını nükleer enerjiye kaydırarak arttırmaya çalışan kurum, hem devletten hem de dış para piyasalarından finansman sağlama yoluna gitti. Sanırım, finansmanlarını euro-bonds'larla sağladılar. Gerek Elektrik Kurumu ve gerekse Demiryolları 1974-75 yılında 1 milyar dolarlık düşük faizli (Londra borsa faizi + % 1 veya % 1.5) kredi sağladılar.

1960 yılının sonlarına doğru kamu teşebbüslerinde modern bir düşünce gelişti. Buna göre, teşebbüslerin yeterlilikleri incelenmeli, verimlilik oranları gözden geçirilmeli ve mali raporları kontrol edilmeliydi. Neticede, hükümetle sendikalar önemli noktalar üzerinde nasıl davranacaklarını önceden belirleyerek aralarında bir anlaşma imzaladılar. Fiyatların seyrine göre, fiyatın kendisi ile standart ücretlerin nasıl belirleneceği hususları sendikalarca tartışıldı. Fakat, hemen belirtmek gerekirken, ekonomide enflasyonist baskılar ve ödemeler dengesi sorunları olduğu zaman hükümet kendi politikası-

na kamu teşebbüslerini alet edebilmekte ve çelişkide bu noktada kendini göstermektedir.

Fiyat politikası ile ilgili olarak, otomobil sanayiinde örneğin Renault'u ele alabiliriz. Renault, ulusallaştırılmış bir firmadır ve en az Citroen ve Peugeot firmaları kadar yeterlidir. Bu sektörün yada Renault'un fiyat politikası bütün otomobil firmaları için geçerlidir. Çünkü bu sektördeki bütün firmalar fiyatları arttırmak yada düşürmek konusunda bir anlaşma içindedirler. Bu anlaşmanın devlet müdahalesi ile bir ilgisi yoktur. Bundan firmalar arasında bir rekabet olmadığı anlamı çıkarılmamalıdır. Evet, rekabet vardır fakat fiyatları aynı oranda arttırma konusunda fikirbirliği de vardır. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim, kamu teşebbüsleri çok kâr etmezler fakat zarar ettikleri görülmemiştir.

Soru : Dünyadaki Kamu İktisadi Teşebbüsleri Sistemine Sahip Ülkeler hakkında bilgi verirmisiniz?

Cevap : Birçok azgelişmiş ülkede teşebbüslerin çoğu kamu teşebbüsü şeklindedir. Bunları kamu kuruluşları yerine devlet kurumları olarak adlandırmak daha doğru olur. Bugün sosyalist olmayan bir çok ülkede bankalar, sigorta şirketleri ulusallaştırılmışlardır. Avrupa'da bildiğiniz gibi en önemli kamu sektörü İtalya ve İngiltere'dedir. Hatta Almanya'da bile kamu sektörü önemli bir yer oluşturmakla beraber halk, hür teşebbüsten bahsederken genellikle, ülkede kamu sektörünün de var olduğunu unutabilmektedir. İtalya'daki kamu teşebbüsleri Fransa'dakinden oldukça büyüktür ve farklı bir şekilde organize edilmişlerdir. Kuruluş olarak örneğin, elektrik demiryolları vs. gibi aynı olmakla beraber idari olarak IRI olarak adlandırılan bir holding tarafından yönetilmektedirler. Bu yönetimin politik yönü oldukça ağır basmakta ve IRI'nin genel müdürü örneğin, bir Ulaştırma Bakanından çok daha önemli bir kişidir. Bu teşkilatın üst yöneticileri ayrıca kalıcı bir karakter taşımaktadırlar. Yönetimi ele geçirmek için oldukça büyük bir politik mücadele verilmekte ve bir kere seçilince uzun bir müddet yönetimde kalmaktadırlar. İtalya, Fransa ve İngiltere'de bu teşebbüslerin yönetimleri oldukça uzun süreli olmakta örneğin bir Merkez Bankası guvernörü

uzun yıllar iş başında kalabilmektedir. Bu özellik ülkelerin ekonomik denge unsurunun bir parçası haline gelebilmektedir.

Soru : Bu ülkelerden hangileri daha başarılı KİT sistemine sahiptir?

Cevap : Bana göre, bu teşebbüsler İtalya'da özellikle savaştan sonra sermayenin merkezileşerek birikiminde çok faydalı bir rol oynadılar. Örneğin İtalyan Çelik Endüstrisinde devletin rolü büyüktür. Gerçi, şimdi İtalyan ekonomisi büyük bir bozukluk içindedir fakat sanırım bu bozukluğun ne kamu iktisadi teşebbüsleri yüzünden ve ne de bu teşebbüslere rağmen varolduğunu kimse söyleyemez. Çünkü, olay politiktir ve liderlik sıkıntısı çekilmektedir. Bu yüzden, ne yapacaklarını ve niçin yapacaklarını bilememektedirler.

Soru : Az gelişmiş ülkelerdeki Kamu İktisadi Teşebbüslerinin durumunu Türkiye ile mukayeseli olarak kısaca açıkla mısınız?

Cevap : Evet, bu ilginç bir soru. Türkiye, örneğin Fransa ile bir Sudan arasında yer aldığı için ayrı bir önem taşımaktadır. Daha önce de belirttiğim gibi Fransız kamu kuruluşları kapitalizmin hâkim olduğu bir sistem altında işleyen organik yapının belirli bir parçası olup bu kuruluşlar belli bir felsefeye göre işletilmekle beraber genel olarak bu felsefe, özel kapitalist sistemin felsefesinden pek farklı değildir. Şimdi, Türkiye gibi bir ülkeyi ele alarak, sanayideki sermaye birikimine tarihsel açıdan bakacak olursak, bu birikimin devletin müdahalesi olmadan gerçekleşmeyeceğini görmek mümkündür. Sanırım zamanımızda kapitalist sınıfın 19. asrın Fransa ve İngilteresinde olduğu gibi, birdenbire oluşarak ortaya çıkacağını bekleyemezsiniz. Bugün, bildiğiniz gibi, Japonya'da bile devlet köylülerin artık değerini sanayiye kaydırarak kapitalist bir sınıf yaratmak zorunda kalmış ve sonra da bu sınıai teşebbüsleri bu özel kişilere ya satmış ya da devretmiştir. Bu bir oluşum dönemi idi ve devlet bu oluşum sürecinde önemli rol oynadı. Kanımca, aynı durum şimdi Türkiye'de mevcuttur. Sorun özel sektör ile kamu sektörünün sınırlarının ne olacağıdır. Eğer kamu sektörü önemli olacak ise bu sektör yeterli (efficient) olmak zorundadır. Yok, eğer, kamu sektörü genel olarak sistemin sadece bir parçası ise o zaman ar-

tıklar ekonominin diğer sektörlerinden kamu sektörüne transfer edilerek bu sektör varlığını sürdürür.

Kamu sektörünün hakim olduğu bir ülkede bu sektör devleti örneğin, ziraati finanse edecek şekilde artık üretmelidir. Bu nokta bence çok önemlidir ve birçok az gelişmiş ülkede yanlış anlaşılmıştır. Şöyle ki, kuruluşların bu şekilde çalışmaları belli bir riski de beraberinde getirdiğini, zarar edilebileceğini ve maddi kayba neden olunabileceği savunulmaktadır. Birçok teşebbüsün bir arada olduğu bir ortamda maddi kayıpta, kazançta ve hatta işletmeyi tasfiye etmekte olasıdır. Küçük bir azgelişmiş ülkeyi ele alırsak, böyle bir ülkede para getiren kuruluşlar sadece çokuluslu şirketlerin o ülkedeki iştirakleridir. Bu yüzden ne kadar çok kamu teşebbüsleri kullanırsanız ülkeye çok-uluslu şirketlerin girmesi o kadar çekici bir durum alır. Her zaman verdiğim bir örneği tekrar belirtmek isterim. Guinea ile Ecuador (Gine ve Ekvator) ülkeleri bilindiği gibi sosyalist ülkelerdir. Bunlardan Gine, ekonomik açıdan çok müşkül bir durumdadır. Ülkedeki herşey ulusallaştırılmış olup bir alüminyum şirketi tek başına özel teşebbüs olarak varlığını sürdürmekte olup bu şirkette büyük bir çok-uluslu şirkettir. Sembolik bir kapitalist kuruluş olarak çalışan bu şirket, ülkeye para sağlayan tek kuruluştur ve diğer şirketlerle örneğin, Kanada alüminyum şirketi ve diğer çok-uluslu alüminyum şirketleri ile ilişkisi vardır. Bu çok tipik bir örnektir. Ekonomi çok kötü bir durumdadır ve sırf bu şirket çok-uluslu şirket diye ondan vazgeçmeye teşebbüs edememektedirler. Çünkü, ülkeye bir gelir akmakta ve kendi kaynakları kullanılmaktadır.

Bu ilginç örnekten çıkaracağımız sonuç, şudur :

Sanırım, birçok azgelişmiş ülkede ekonominin idaresini özel girişimcilerin eline bırakamazsınız. Fakat, eğer Kamu İktisadi Teşebbüsleri sistemi kullanılacaksa bu teşebbüsler verimli, kârlı ve yeterli bir şekilde çalışmak zorundadırlar.

İktisat Tarihinden

Muamele-i Şer'iyye

Prof. Dr. Halil SAHİLLİOĞLU

Faiz, söz olarak, mutlak anlamda «artık» demektir. Amma, çağrışım olarak, bu deyimın akla ilk getirdiği anlam, bir borç dolayısıyla, borçlunun borç tutarından «artık» olarak ödediği şeydir. Bu artık ödenen şey, bugün için çoğunlukla «para» dır. Fakat «para» dan başka şey olmasına da bir engel yoktur. Zira, para icad edilmeden önceleri de insanlar borçlanıyor ve de faiz ödüyorlardı. Para ekonomileri içinde de para olmıyan borç görüldüğü gibi, bir para borcu için faizin paradan başka bir nesne ile ödendiğinin örnekleri vardır. Bu bakımdan, para kurumundan eski olan faiz kurumu, borçlanma alışkanlığı ve gereksinmesi kadar eski. Amma «Para» nın icadıyla belki faiz kurumu bir başkaca daha gelişmiş yaygınlık kazanmıştır. «Faiz» de aşırılık durumunu yansıtan tefeciliğin geçmişi de ola ki ondan yeni değildir. Buna karşı gösterilen toplumsal ve kimi zaman hukuk veya dinlerden gelen tepkilerde eşzamanlı sayılabilir. Aşırılıklar, çoğu kere her türlü faizi mahkûm etmiş, kimi fizik kimi moral cezalar takdirine neden olmuştur. Ancak bir gereksinme olarak, mahkûm, yasa dışı, hukuk dışı, haram her ne ise yaşamını sürdür-gelmiştir.

Mübadele halinde, aynı cinsten eşyada eşitlik ve değişik eşya hâlinde en azından bir karşılık arıyan islâmiyet, bu iki ilke karşısında faizi mahkûm etmiştir. İslamiyet, para veya sair eşya alınıp verilirken, borç hali dahi olsa, ödeme aynı cinsten eşya ile yapıldı-

ğında eşitlik arıyor. Eşit olan meblağı aşan, para veya eşyayı «faiz» ya da Kuran'da bu kelimenin esdeğer ve eşanlam taşıyan karşılığı «Ribâ» olarak görmüştür. Para alarak alınan borç, para olarak iade edilince eşitlik ilkesi kuralına göre aynen, daha doğrusu aynı miktarda ödenmeliydi. Karşılık ilkesi bakımından borç için eşit meblâğdan artık ödenecek şeyin karşılığı bulunmadığı bakımından gereksiz görünüyordu.

İslâmî ilkeler ve işin kuramsal yanı üzerinde ısrar etmeyerek, islâmiyetin bu kuruma karşı Kuran'da gösterdiği sert tepki, İslâmiyet'in doğuşu sırasında Mekke'deki uygulamayla orantılı olmalıdır. Din dolayısıyla yasa dışı kalan (haram olan) «faiz» islâm âleminde tamamen kalktı mı? Tabiatıyla ki hayır. Zira borçlanmak bir zorunluk olarak hiç bir zaman için ortadan kalkmamıştır.

Borçlanmak halinde, en azından borç minneti altında kalmamak için, borçlu ana malı ödedikten sonra, gönüllü veya gönülsüz «üste» bir şey vermek gereksiniyor. Haklılığı tartışıla gelen bu «üste» ya pılan ödeme, bir sömürü aracı olarak dönüşmeğe çok yatkındır. İşte onu asıl mahkûm eden, yasak ve haram kıldıran budur. Yasak fakat zorunlu ve kaçınılmaz olunca buna yasak dışı bir işlem biçimi vermek bir gereksinme olarak kendini duyuruyordu. Normal ve hukukî (şer'î) bir işlem haline getirilmesiyle insan ruhunu tatmin etmek istenmiştir. Fakat, buna karşın, bir kere haram adı verilmiş bir müessesenin, hukuk kurallarına uygun bir işlem kılığı altında sunulduğu tüm duraksamaları yok etmemiş, duyguları tam anlamıyla yatıştırmamıştır.

Anamaldan ayrı «üste» olarak verilecek şey için bir karşılık göstermek hukuk dışı olan işlemi hukuka uygun bir işleme dönüştürebilirdi, «üste» yi haklı (meşrû) bir ödeme yapabiliirdi. Değişik yöntemler «üste» li borçlanmayı böylece hukuka uygun bir işlem ki bunun anlam bakımından tam karşılığı olan deyimle «muâmele-i şer'îye» yi yarattı. Aslında hukuk kurallarına her uygun işlem birer «şer'î muamele» dir. Ama islâm hukuku (fıkıh) dilinde «muamele-i şer'îye» herhangi bir gündelik normal işlem olmayıp, normal ve hukuka uygun olması istenen ve de «üste» ödemesini bir formüle bağlayan özel bir işlemdir. Böylece özel bir anlamı ve hukuka uygun bir mahiyeti olan bir işlem haline gelen «muamele-i Şer'îye» huku-

ken denetlenebilir bir kurum olmuştur. Bir satış akdi halinde sunuluşu veya satış ve borç akitlerinin birleşiminden meydana gelmesi halinde, örneğin «gabin» kuralından müdahale hakkı doğurabilir.

Hukuksal bir kurum olarak «Muamele-i Şer'iyye», hukuk (fıkıh) kitaplarında ve fetva dergilerinde ayrı bir bölümde yer alır. Nitekim Veli bin Yusuf'un Ebussuud Kemal Paşazâde Ahmed Çelebi, Cîvîzâde Şeyh Mehmed bin İlyas, Sadi Çelebi, Cemâlî Ali Efendi'nin fetvalarından hazırladığı fetvâ dergisinde (Bak Fatih kitaplığı yazmaları No: 2349 yaprak 62 ve müteakip Esmihan Sultan Kitaplığı 223 ve 226 sayılı yazmaları yaprak 252 ve yaprak 139..) «Muamele-i şer'iyye», satış bölümünde (kitabü'l-bey'de), ayrı bir fasılda (el-bâ-bü'r-râbi'de) incelemiştir.

Ebussud Efendi, «üste» ye müdahale konusunda iki fetva vermiştir :

Mesele : Onun on beş (ile) muamele-i şer'iyye olur mu?

El-cevâb : Olmaz (Ebussud).

Buna göre onu onbeş % 50 ile borç para verilmez. Değil % 50 % 20 dahi yasaktır. İlginç olan buna hukuktan bir dayanak aranmasıdır. Yanıt verildikten sonra aşağıdaki fetva altında (bu surette emr-i sultânî) varlığı not edilmiştir.

Mesele : «Onun on iki akçe muamele ile akçe virmek helâl midir?»

El-cevâb : «men-i küllî ile memnûdur. Hâkim tazir eder.» (bu surette emr-i sultânî).

Evet % 20 ile muamele kesinlikle yasak. Kadı tazir eder (yani sopa çekebilir, cezalandırabilir). Bu konuda ferman da varmış. Hukukî veya kanunî yüzde ne kadar ise şu fetvada ifâde edilmiştir:

Mesele : «Zeyd onun onikiye ve on üçe ve dahi ziyâde akçeye muamele eylese **fî zamanînâ emr-i sultânî ve şeyhü'l-islâm müftiy-i zaman hazretlerinin fetvâ-i şerîfeleri onun on bir buçukdan ziyâde verilmemek üzeredir** deyu tenbîh olundukdan sonra isga etmeyüb isrâr eylese ana ne lâzım olur?»

El-cevâb: Tazir-i şedîd ve habs-i medîd lâzımdır. Salâhı ve tevbesi zâhir olıcak itlak olunur (Ebussuud).

Eğer sultan onu on bir buçuktan (% 15 ten) fazla ile muameleyi yasaklamış ve Şeyhülisâm hazretleri de buna uygun fetvâ vermiş ise daha yüksek bir «üste»de ısrar eden % 20 ve % 30 ile razı olmayı ağır bir sopa cezası (tazir) den başka ıslah oluncaya kadar uzun süre haps (habs-i medîd) etmek gerekecekti. Tevbe edip ıslah olduğu anlaşılmadıkça salıverilmiyecekti. Fazla tahsil edilen «üste» haksız bir kazançtı. Ödiyen bakımından bu fazla ödeme «fâhiş gabin»dir. Aynı fetva dergisine göre «fâhiş gabin» de ölçü, satış akıdlerine kıyasla saptanmıştır. Malın değerinden, taşınmazda % 20, taşınırda (urûzda, yani ticâret metâinda) % 15 ve hayvanda % 10 oranında daha düşük bir fiatla satışda «fâhiş gabin» vardır.

Mesele : bey'de gabin-i fâhiş mikdar olur?

El-cevâb : **Akar** (taşınmaz mülk), on iki akçelik ona, urûz (emtia) on bir buçuk akçelik ona ve **hayvanda** on birlik ona bey' gabin-i fâhişdir.

Dikkat edilecek olursa, fetvânın «fâhiş gabinı» satıcı bakımından ele aldığı görülür. Onun, düşük bir fiatla satıştan dolayı mağdurluğunu dile getirmiştir. Soruna bu yönden yaklaşım, «muamele-i şeriyenin» esprisine daha yakındır. Zira, «muamele-i şer'iyye»nin fetva dergisinde verilen klasik örneğinde «muamele» verecek olan kimse bir satıcı durumundadır. Bu kimse «muamele» ile borçlanmak istediğinde veresiye bir mal alıyor, sonra aynı malı alış fiyatının altında bir fiatla satıyor. Peşin para ile yapılan ikinci satışta kırılan fiatla ortaya çıkan fark yüzdesi yukarıda anılan yüzdeleri aşarsa, satış akdında olduğu gibi, büyük bir mağduriyet bir «fâhiş gabin» olmuş olur. Oysa veresiye işleminde borçlu, aldığı malı daha yüksek bir fiatla sattığı takdirde, bir gabin değil bir ticaret, bir kazanç söz konusu olur. Malı alacaklının kendisinin bu yüksek fiatla alması durumu değiştirmez. Ebussuud Efendi bu espri ve anlayışı yansıtan fetvasında şöyle diyor :

Mesele : Zeyd, Amr'den bin akçeye bir katır satın alub semenin virmedin bir kaç gün sonra Amr'e bin üç yüz akçeye bey'eylese bey'-i sâni sahîh olur mu?

El-cevâb : Olur, Eksüğe almak gibi değildir (Ebussuud).

Zeyd, parasını virmedin (vermeden), yani veresiye almış katırı. Bir kredi işlemi var demektir. Ama malı ilk satıcı daha düşük bir fiatla almadığı için, faiz söz konusu değildir. Kendi malını daha yüksek bir para ödiyerek almış ve borçluya bir kazanç olanağı yaratmıştır. Muamele'deki klâsik yöntemi veren Ebussuud Efendi'nin, malı düşük fiatla sâhibine iadede iki satış fiatı arasındaki farkın faizi oluşturduğu açıkça gösteriyor :

Mesele : Sıhhat ile muamele-i şer'iyye ne vechle olur?

El-cevâb : Zeyd mütevellî bir metâ şer'le bin yüz akçeye bey' idüb metâ Amr'e teslim etdikten sonra, Amr dahi badekabz metâ Bekr'e bin akçeye bey idüb akçesin Zeyd'e virüb Bekir dahi aldıktan sonra bine tuta metâ mütevellîye virse câiz görülmüşdür (Ebussuud).

Buna göre Borçlu Amr, Alacaklı vakıf mütevellisi Zeyd'den versiyeye ve 1100 akçeye bir metâ satın alıyor. Sonra, Amr bu metâ bu sefer Bekr'e peşin para ile bin akçeye satıyor. O da aynı fiat üzerinden yine peşin para ile mütevellîye satıyor. Bu şekilde meta yine mütevellîye dönüyor. Amr bin akçe kredi almış ve bunun için 100 akçelik bir ek borç (muamele) yüklenmiş oluyordu. Hesapça, % 10, kelimeyi kullanmamak için bir «üste» ödemeği üzerine almış oluyordu. Bekir bu işlemde ne borçlu ne alacaklı, peşin alış ve satış yapmış, aynı fiat üzerinden. Ama onun bu katalizör aracılığı sayesinde «muamele-i şer'iyye» eski deyimiyle tekemmül etmiştir.

Dergide, muamele için bir ikinci yöntem için de örnek vardır. Ancak bu Fetva'da imza sâhibi «Ahmed»dir, Şeyhülislâm Kemal Paşa-zâde Ahmed'dir. Fetva'da şöyle denmektedir :

Mesele : Zeyd Amr'den muamele ile bin akçe isteyüb onun on bir üzerine. Bin akçe alub Amr kaftanın çıkarub Zeyd'e yüz akçeye satdım dise Zeyd dahi kabul idüb kaftanı Bekr'e hibe idüb Bekir dahi kaftanı Amr'e hibe eylese bu tarıykla muamele şer'iyye midir?

El-cevâb : Şer'iyyedir (Ahmed).

Bu örnekte, borçlu Zeyd'dir. Amr'den borç bin akçe almıştır. Amr bu arada giydiği kaftanı çıkarıp «sana bunu yüz akçeye sattım», demiş, Zeyd bunu kabul edip sonra Bekr'e hibe etmiş, Bekir'de yenisinden Zeyd'e hibe etmiştir. Bu şekilde gene üçüncü ve bir katalizör görevini yerine getiren şahıs aracılığı ile kredi (borç) ve üste (mu-

mele) işlemi tamamlanmıştır. İşlem bir borç+satış akidleri şeklinde gelişmiş ve hibe ile sonuçlanmıştır. Oysa ilk örnekte bir veresiye olmak üzere arka arkaya üç satış akdi şeklinde yürütülmüştür. Kemal Paşa-zâde Ahmed fetvasındaki örnek şarta bağlı bir kredi korkusu yüzünden kuşku ile bakılıyordu. Bu şart kuşkusunu verecek en ufak bir hata işlemi doğrudan doğruya haram olan «ribâ» şekline dönüştürür. Nitekim bu fetvaya ek olarak verilen aşağıdaki fetvanın çıkmasına bu kuşkular egemen olmuştur.

Mesele : Sûret-i mezkûrede muâmele hiledir ve hâsıl olan ribh harâmdır diyen kimesneye ne lâzım gelür?

El-cevâb : Kâfir olur, itikad etdiyse (Ahmed).

Buna göre, yolunca yapıldığında ve şart kuşkusunu vermeyince işlem kuralına uygun sağlıklı ve hukuki bir işlemdir. İşleme hile ve elde edilecek «ribh»e (Bu deyim daha sonraki yazılarda döneceğiz.) haram demek -işlem sağlıklı iken- insanı, inanarak söylediyse, kâfir yapabilir. Dörtbaşı mamur, bütün hukuk önlemleri alınmış bir işlem halinde yürütülen şer'î muamele ak ve lekesiz bir işlemdir. Belki çok titiz ve yalnız sonuca bakarak hüküm veren insanı manen tatmin etmiyor, kuşkularını yatıştırmıyorsa gene de kaçınılmaz bir kötülük olarak mahkûm etmemek ve haramdır dememek yerinde olur :

Mesele : Zeyd mülk akçenin muamele-i şer'iyye ile alınan ribhi haram dîse ana nesne lâzım olur mu?

El-cevâb : Muamele sahihe olıcak haram dimemek gerek (Ebus-suud).

Kemâl Paşa-zâde Ahmed ise, muamele-i şer'iyye ve daha başka benzer konularda şer'î hilelere başvurma'nın bir aldatmaca, daha doğrusu kendi deyimile «Tengri aldamak» (al, bilindiği gibi hiledir, bundan fiili o zamanlarda **aldamak** olarak türetiliyordu, **aldatmak** şekli kullanılmıyordu) diye söylemek, ağır bir sopa cezasını (tazir-i belîği) gerektirdikten başka iman yenilemeği (tecdîd-i imanı) zorunlu kılıyordu.

Mesele : Bazı hile-i şer'iyelere, Zeyd hile ile Tengir aldamak der ise ne lâzım gelür?

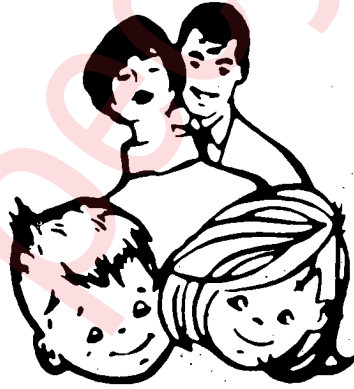
El-cevâb : Tazîr-i belîğ ve tecdîd-i imân lâzım gelür (Ahmed).

Bir borç için böyle bir formaliteden geçmeden, borç için bir üste vermek ve helâl etmek yeterli görünmüyordu. Karşılıklı rıza «ribâ»nın haramlık niteliğini helâl etmeğe yetmiyordu.

Mesele : Zeyd Amr'den bin akçe alub muâmele-i şer'iyye olmadın (olmadan) bir mikdar akçe ribh virse, helâl eylese, Amr'e helâl olur mı?

El-cevâb : Helâl olmaz, hürmet-i ribâ Zeyd'in helâl etmesiyle gitmez (Ahmed).

**SİZE DAHA İYİ HİZMET
BİZİM GÖREVİMİZ**

**ANADOLU
BANKASI**

AİLENİZİN BANKASI

Türk sanayiinde darboğazlar alınması gerekli önlemler

İbrahim BODUR
İSO Meclis Başkanı

Hepinizin bildiği gibi ülkemizde yaklaşık 25 yıl önce bir temel tercih yapılmış ve sanayileşme vazgeçilmez ilke olarak, milletimizce kalkınma yolu kabul edilmiştir. Ülke kaderinde söz ve karar sahibi politikacılar ve bürokratlar, hangi eğilimde olurlarsa olsunlar, sanayileşme olayının önemi konusunda, değişik noktalardan hareket etmelerine rağmen birleşmişlerdir.

1950 yıllarında hızlandırılıp yaygınlaştırılan sanayileşme olayının günümüzde ulaştığı boyutları kısaca değerlendirmeye yarar vardır. Türkiye’de 1950-1970 döneminde ithal ikamesine dayalı bir sanayileşme politikası uygulanmıştır. Bu uygulamadan özellikle ilk yirmi yıllık dönemde gerçekten olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Öncelikle Türk müteşebbislerinde geniş bir bilgi ve beceri oluşmuş, batı ülkelerinin düzeyinde olmasa bile, özel kesim işadamları sanayileşme olayını kavrama imkânına kavuşmuştur. Bu arada tarıma dayalı kapalı ekonomiden ülkemiz bir ölçüde kurtarılmış,

gayri safi milli hasıla içinde sanayiın payı % 37 gibi önemli bir düzeye ulaşmıştır. Ayrıca sanayileşme olayı toplumun ekonomik yapısını olduğu kadar sosyal ve kültürel yapısını da olumlu yönde etkilemiş, milletimiz bu alanda da küçümsenemeyecek düzeyde ilerlemeler kaydetmiştir.

DARBOĞAZLAR

1974'ten sonraki yıllarda Türk sanayiinde ve dolayısıyla Türk ekonomisinde bir takım rahatsızlıklar ortaya çıkmıştır. İthal ikamesi politikasıyla sürdürülen sanayileşmenin zamanında ihracata gerekli ölçüde yönlendirilememesinden dolayı, özellikle 1974'ten sonra bir döviz darboğazına girmiştir. Kıbrıs sorunu, bunu izleyen silah ambargosu, petrol sorunu gibi etkenlerle de ağırlığı artan bu darboğaz, biz sanayicileri olumsuz yönde etkileyerek müşkül durumda bırakmıştır.

1977 yılına sanayi kesimi bazı ümitlerle girmiş, fakat iç ve dış etkenlerin tesiriyle 1977 yılını ümitsizlikle bitirmiştir. Üretimini aksatmamak ve yarı kalmış zorunlu yatırımlarını ikmal etmek için sanayi kesimi 1977 yılı zarfında bütün maddi ve manevi olanaklarını kullanarak 1977 yılını zorlukla geçebilmiştir.

Bir program ve plan dahilinde kısa vadede orta vadede hatta uzun vadede gerekli ve köklü tedbirler acilen alınmadığı takdirde, milli ekonomimizin itici gücünü teşkil eden sanayimizin 1978 ve müteakip yıllarda başarılı olması, hatta ayakta kalması mümkün değildir.

Bu duruma bir hal çaresi olarak aklımıza gelen bazı önerileri hülâseten şöyle sıralayabiliriz :

A) Kısa Vadede Tedbirler :

1. Ekonomimizi etkileyen uluslar arası ilişkiler ortamını normal hale getirmek üzere Kıbrıs, Ege Kıta sahanlığı gibi önemli bölgesel sorunlarda milli menfaatlere uygun acil çözümler bulunmalıdır.

2. Müteşebbise, sanayiciye ve genel olarak yurttaşlara güven huzur verecek disiplin ve asayişin bir an önce sağlanmasına zaruret vardır.

3. Kısa vadede döviz darboğazını nispeten ferahlatabilmek için, uluslararası finansman kuruluşlarıyla ilişkilerimizi geliştirmek gerekli dış kaynak sağlanmalıdır.

4. Mevcut sanayi çarkını döndürmek, arz ve talebi dengeleyen üretimi aksatmamak maksadıyla, sanayi için gerekli yerli ve yabancı hammadde ve işletme malzemesi olanaklarını öncelikle sağlamalıdır.

5. Maliyet faktörlerinde ve dış pazar rekabetinde önemli rolü olan ücretlerin, gerek bölgesel dağılım ve gerekse genel düzey açısından gerçekçi ve adil bir görüşle tekrar gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

6. Gerek üretime gerekse işçi kesimine büyük zararı olmaya başlayan iş uyuşmazlıklarının adil bir çözüme kavuşturulması, arzu edilen ve zorunlu hale gelen düzenli çalışma barışı süratle sağlanmalıdır.

7. Banka kredileri spekülatif maksatlarla değil, üretime dönük ve ihracatta rekabet sahamızı teşkil eden ülkelerdeki ölçülere uygun olarak düzenlenmelidir.

8. Maliyet faktörlerini menfi yönde etkileyen, bu surette ihracatı güçleştiren ve iç fiyat seviyesini yükselten taban fiyat politikasından sakınmalı, dünya pazarlarına uygun gerçekçi bir politika uygulanmalıdır.

9. Başta ihracat olmak üzere çeşitli alanlarda zorluk yaratan gereksiz formalitelerin azaltılması artık zorunlu hale gelmiştir.

B) Orta ve Uzun Vadede Tedbirler :

Genel olarak Türk ekonomisi enflasyonu, dış ödeme güçlüğüne ve işsizliği önlemek zorundadır. Bu sorunlar gözönüne alınarak plan stratejimiz ve sanayileşme politikamız yeniden gözden geçirilmelidir.

Buna göre;

1. Yatırımda, üretimde ve tüketimde, hatta yaşantımızda milli bir tasarruf plan ve politikası uygulanmalıdır.

2. Dış ve iç kaynak israfına sebep olan atıl kapasite yaratacak ve alt yapı eksikliği dolayısıyla verimsiz hale gelebilecek yatırımlardan sakınılmalı teşvik politikamız buna göre ayarlanmalıdır.

3. Her ulus kendi ulusal bünyesine uygun bir teknoloji geliştirmektedir. Ülkemizin imkânlarını nazarı itibare alarak bizim de özellikle ihracata dönük ve istihdamı geliştiren teknolojileri arayıp bulmamız zaruridir.

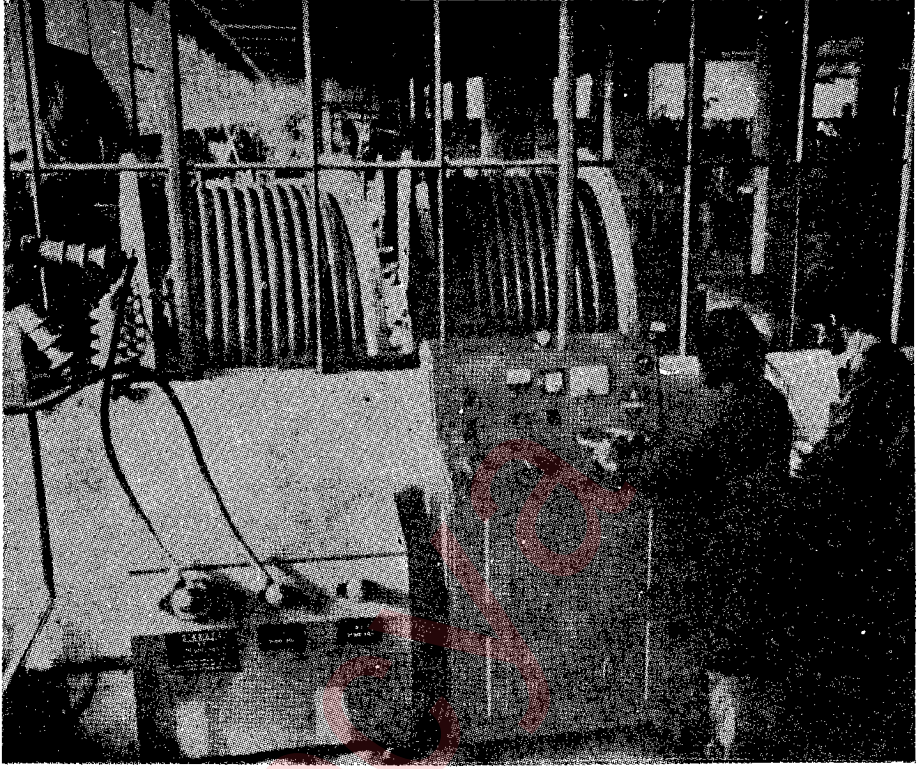
4. Batılı ülkelerde dahi, olağanüstü dönemlerde geçici olarak baş vurulduğu gibi, devlet hazinesine girecek şekilde mecburi istikraz ve tasarruf yollarının adilane şekilde tespit edilip aranmasının faydalı olacağı kanaatindeyim.

Örneğin;

Halen dış ülkelerde çalışan vatandaşlarımızın dış bankalarda 1977 sonu itibariyle 20 Milyar Mark civarında bir tasarrufu olduğu söylenmektedir. Bilindiği gibi bu büyük potansiye! normal yolla ülkemize gelmemekte ve hatta israf edilmektedir. Halbuki T.C. Merkez Bankası bizzat bu ülkelerde şube açmak suretiyle karşılığında Devlet Tahvili vererek 1977 sonu itibariyle birikmiş olan bu büyük tasarrufun önemli bir kısmını toplayabilir. Hatta bundan sonraki yıllar içinde tahakkuk edecek tasarruflara, bu usulü münasip bir nispet dahilinde uygulayabilir.

5. Kamu İktisadi kuruluşlarının rasyonel esaslara göre çalışması sağlanarak milli tasarrufun israfı önlenmelidir.

6. Bütün yabancı ülkelerde olduğu gibi, ihracatı teşvik ve arttırmak maksadıyla bir ihracat sigorta kurumu kurulmalı ve buna dayalı olarak sanayi mamul ihracatçısı vadeli satışlarda bulunabilmeli ve bedelini cüz'i bir iskonto ile icabı halinde bu kurumdan tahsil edebilmelidir.

kalite, kontrol, araştırma...

Guven verici mi?
Ustun bir teknikle mi uretiliyor?
Her türlü dogal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Türk Standartlarına uygunluk saglanmiş mi?

Size ulaşmadan önce kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir.

ve güvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları
sanayi ve ticaret anonim şirketi

Merkez: Karakoy, Sair Ziya Paşa Cad. No: 55-57 İSTANBUL Tel: 44 73 07 - 49 01 37 Fabrika Tel: 25 50 98 - 25 50 99

Mesleki Krediler Üzerine

A. İhsan KARACAN

1 — GİRİŞ

Kapitalist ekonomik sistem kendisinden önceki değer yargılarını parçalamış, topluma hakim olan davranış kalıp ve kurallarını değiştirmiştir. Diğer yandan ortaçağın üretim ve dağıtım yöntemleri giderek yerini kapitalist ekonominin kurumlarına bırakmıştır. Kapitalizm öncesi üretimi örgütleyen lonca sistemi yıkılmış, küçük el sanatları ve küçük işletmelerin yerini makine üretimi ve büyük işletmeler almıştır. Bir yandan üretim giderek daha büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştirilirken, dağıtım hizmetleri büyük mağazalar kanalıyla yapılırken üretim araçlarında ve bu araçların sahipliğinde köklü değişimler olmuştur. Kendi başına bağımsız küçük işletme sahipleri ile küçük arazi sahipleri ve köylüler giderek proleterleşmekte, bağımlı ve ücretli emek haline dönüşmektedirler. Kapitalist ekonomik sistemde gelişim genel doğrultusu budur, yani, firma ölçekleri giderek büyümektedir. Ancak, bu genel doğrultuya rağmen, küçük işletmeler yaygın olarak varlıklarını sürdürmüşler ve sistemde bir güç olarak yaşıyagelmışlerdir.

Günümüzde küçük sanayinin temel özelliği büyük sanayinin tamamlayıcısı olma yolunda gösterdiği gelişmedir. Ancak, bu, durumu açıklayıcı olmaktan çok sonuçları göstermektedir. Küçük işletmecilik (ki bu deyim küçük imalat sanayi- esnaf-sanatkârlardan oluşan sosyo-ekonomik kategoriye ifade etmektedir) tarihsel bir kategoridir. Hiçbir sosyo-ekonomik sistem daha öncekinin kurumlarını bütünüyle dönüştüremez. Önceki sistemin unsurları, unsurun niteliğine göre, belirli bir zaman süreci içinde aynen yada değişerek varlığını sürdürür. Bu nedenle kapitalizm-öncesi dönemin özelliği olan küçük işletmecilik ya büyük işletmelerin kurulmasının rasyonel olmadığı alanlarda varlığını sürdürmüş yada kapitalist işletmelerin yan sanayisi, tamamlayıcısı haline gelmiştir.

Üretim ve katma değer açısından olmasa bile, barındırdığı nüfus açısından küçük işletmecilik kapitalist bir ülkede, özellikle az-gelişmiş bir ekonomide önem ve ağırlığını korumaktadır. Azgelişmiş ekonomilerde küçük işletmelerin önem kazanan bir diğer yönü de sosyal hayatı ilgilendirmekte, bu ülkelerde yaratılmak ve güçlendirilmek istenen orta sınıf kaynak ve ifadesini bu kategoride bulmaktadır. Ancak, bu çalışmamızda küçük işletmeciliğin ekonomimizdeki yeri ile meşgul olmak istemiyoruz. Diğer yandan bu konuda birtakım tanımlama sorunları da vardır. Bu kategori üzerinde sayısal araştırma yapan Devlet İstatistik Enstitüsü, Ticaret Kanunu, 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları ve bunların Birlikleri ile ilgili kanun, 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu vd. nin tanımlarında hem birlik hem de yeterli kesinlik yoktur.

Kapitalist temele dayalı bir kredi mekanizmasının işlerlikte olduğu bir ekonomide bu ekonominin sırtında bir yama gibi duran küçük işletmelerin kredileme sorunları önemli olmaktadır. Hemen tüm kapitalist ülkelerde küçük sanayici-esnaf ve sanatkârların kredileme sorunları bu ekonomik kategoriye yönlendirmek ve sistemin sağlıklı bir şekilde işlenmesini sağlamak amacıyla bir kamu politikası haline getirilmiştir. Bu kategorinin kredileme sorunlarını çözmek amacıyla ülkemizde Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. 'Türkiye Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu' 1933 yılında 2284 sayılı yasa ile kabul edilmekle birlikte banka ancak 1938 yılında 3331 sayılı yasa ile fiilen kurulabilmiştir. Kuruluş yasasında bankanın temel gayesi ve görevinin esnafın ve esnaf dernekleri ve küçük sanat

kooperatifleri gibi esnaf teşekküllerinin kredi gereksinmelerini karşılamak olduğu belirtilmiştir. Ancak gerek sermaye yetersizlikleri gerekse bankanın şube açmasının olanaksız olması faaliyetlerinin gelişmesini önlemiştir. Bankaya ancak 1950 yılında 5652 sayılı yasa ile şube açma olanağı verilmiştir. 1976 yılı sonunda bankanın şube sayısı 322'ye ulaşmıştır.

Burada T. Halk Bankası'nca açılan mesleki kredilerin gelişimi, toplam banka kredileri içindeki payı, kredilerin kaynakları üzerinde kısa açıklamalar ile istatistikler ve bu kredilere sağlanan bazı ayrıcalıklar belirtilecektir. Bu krediler ile ilgili uygulamadaki sorunlar (bu konuda özellikle Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından yapılan Esnaf ve Sanatkarlarla ilgili olarak 4 il ve 1 ilçe merkezinde yapılan araştırmadan yararlanmak olasıdır.) ile bu sosyo-ekonomik kategorinin kapsamı üzerindeki yasal hükümler üzerinde durulmayacaktır.

II — T. HALK BANKASI KREDİLERİNİN DAĞILIMI

T. Halk Bankası kredilerinin mesleki ve ticari krediler arasındaki dağılımı yüzde olarak aşağıda gösterilmiştir.

Yıllar	Mesleki Kr.	Ticari Kr.
1965	75,9	24,1
1966	69,2	30,8
1967	69,4	30,6
1968	69,7	30,3
1969	72,0	28,0
1970	75,4	24,6
1971	76,6	23,4
1972	75,5	24,5
1973	72,5	27,5
1974	67,4	32,6
1975	69,9	30,1
1975 (*)	66,5	33,5
1976	73,0	27,0
1976 (*)	65,5	34,5

(*) Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri mesleki kredilerden çıkarılarak ticari kredilere dahil edilmiştir.

Kaynak : T. Bankalar Birliği Yayınları

Mesleki kredilerin T. Halk Bankasının açtığı krediler içindeki payı özellikle 1971'den bu yana sürekli düşmüştür. Bu arada hemen belirtelim ki, mesleki krediler içinde yer alan Sanayi Yatırım ve İşletme Kredilerinin, ileride yapılacak açıklamadan anlaşılacağı gibi mesleki kredi olarak nitelenmesi olanaksızdır.

III — MESLEKİ KREDİLERİN TOPLAM KREDİLER İÇİNDEKİ YERİ

Mesleki krediler ile toplam banka kredilerinin mutlak rakamlar ve endeks olarak gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

Mesleki kredilerin toplam banka kredileri içindeki payı giderek artmıştır. Ancak 1965'te % 1,9'dan 1976'da ancak % 3'e yükselebilmiştir. Bu da mesleki kredilerin toplam banka kredileri içinde önemsiz bir paya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Banka kredilerinin ekonomik kesimler itibarı ile 1976 yıl sonundaki dağılımı yüzde oranlar olarak aşağıda gösterilmiştir :

Sanayi	Dış Ticaret Konut-İmar				Mali Dağıtım Banka-lararası		
Madencilik	Tarım	Turizm	İnşaat	Mesleki	Amaçlı Hizmet	vs. Kredi	
26,1	21,2	8,6	7,7	3,4	—	31,7	1,3
26,5 (*)				3,0 (*)			

(*) Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri Sanayi-Madencilik Kredilerine dahil edilmiştir.

Kaynak : T. C. Merkez Bankası Aylık Bülten

Bu tablodan daha da açıkça görüldüğü gibi mesleki krediler banka kredileri içinde hemen en önemsiz kredi türüdür. Diğer yandan mesleki kredilerin en önemli sorunlarından birisi olan bu kredilerden küçük sanayici-esnaf-sanatkâr niteliği taşımayanların yani tacirlerin (dağıtım-hizmet kesiminin) geniş ölçüde yararlandıkları olgusu dikkate alınırsa bu pay fiilen daha da küçülmüş olacaktır.

Yıllar	(1) Mesleki Kr. (000 TL)	(2) Endeks 1965=100	(3) Zincirleme Endeks	(4) T. Banka Kredileri (milyon TL)	(5) Endeks 1965=100	(6) Zincirleme Endeks	(6) 1/4 %
1965	312.372	100,0	—	16.242	100,0	—	1,9
1966	426.728	136,6	136,6	20.401	125,6	125,6	2,1
1967	585.334	187,4	137,2	23.695	145,9	116,1	2,5
1968	777.365	248,9	132,8	27.940	172,6	117,9	2,5
1969	970.802	310,8	124,9	33.714	207,6	120,7	2,9
1970	1.107.868	354,7	114,1	37.543	231,1	111,4	3,0
1971	1.267.044	405,6	114,4	45.565	268,2	129,2	2,9
1972	1.537.596	492,2	121,4	56.717	349,2	130,2	2,7
1973	1.972.061	631,3	128,3	75.997	467,9	134,0	2,6
1974	2.533.388	811,0	128,5	97.054	597,5	127,7	2,6
1975	3.939.728	1.261,2	155,5	140.311	863,9	144,6	2,8
1975 (*)	3.746.372	1.199,3	147,9	—	—	—	2,7
1976	6.293.343	2.014,7	159,7	136.169	1.146,2	132,7	3,4
1976 (*)	5.647.751	1.808,0	150,8	—	—	—	3,0

(*) Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri dışındaki mesleki krediler

Kaynak : Mesleki Krediler : T. Bankalar Birliği Yayınları

Toplam Banka Kredileri : T. C. Merkez Bankası Aylık Bülten, Bankalararası kredileri de içermektedir.

IV — MESLEKİ KREDİLERİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

Mesleki krediler ile toplam banka kredilerin 1976 yıl sonu itibarı ile bölgelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi toplam banka kredileri ile mesleki kredilerin bölgelerarası dağılımına yakın bir benzerlik vardır. Mesleki kredilerde de gelişmiş bölgeler en yüksek payı almıştır. Ancak toplam banka kredilerinde birinci sırayı Marmara bölgesi alırken, mesleki kredilerde Orta-Kuzey bölgesi birinci sıradadır. Bu gerçek de göstermektedir ki, mesleki krediler içinde küçük sanayici-esnaf-sanatkâr kategorisine mensup olmayanların kullandığı krediler önemli düzeylerde değildir. Diğer yandan çıkarılabilecek bir başka sonuç kredi kullanma eğilimi yüksek küçük işletmelerin de kapitalistleşmenin ileri aşamalara ulaştığı bölgelerde (özellikle tamamlayıcı etki nedeni ile) yoğunlaştığıdır.

Bölgeler	Mesleki Krd. %	Toplam Banka Krd. %
1. Orta-Kuzey	28,1	21,1
2. Ege	20,5	13,8
3. Marmara	13,8	38,6
4. Akdeniz	11,3	14,8
5. Kuzey-Doğu	2,7	0,9
6. Güney-Doğu	2,2	1,0
7. Karadeniz	9,1	5,3
8. Orta-Doğu	4,4	1,4
9. Orta-Güney	7,9	3,1
Toplam	100,0	100,0

Kaynak : T. Bankalar Birliği Yayınları

V — MESLEKİ KREDİLERİN DAĞILIMI

Mesleki kredilerin 1976 yıl sonu itibarı ile dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	000 TL.	%	% (+)
1. Kooperatif Kredileri	3.718.017	59,1	65,8
2. Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri	716.980	11,4	12,7
3. Küçük Sanayi Geliştirme Kredileri	10.604	0,2	0,2
4. Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri	645.592	10,3	—
5. Makina İmalât Sanayi Kredileri	1.393	—	—
6. Organize Sanayi Bölgeleri Kurma Kredileri	157.603	2,5	2,3
7. Küçük Sanayi Çarşı ve Siteler Kurma Kredileri	950.434	15,1	16,8
8. Bağ-kur Toplu İşyeri ve Konut Kredileri	78.381	1,2	1,4
9 Küçük Sanat Kooperatifleri Kredisi	14.338	0,2	0,3
Toplam	6.293.343	100,0	100,0

(*) Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri dışındaki mesleki krediler.

Kaynak : T. Halk Bankası 1976 yılı faaliyet raporu

Kooperatif Kredileri : Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifleri kefaletiyle açılan kredilerdir. Bu krediler genellikle kısa vadeli kredilerdir. Nitekim 2.613.176 bin TL.'lık kısmı kooperatif işkonto kredileridir. Bu krediler kısa vadeli (genellikle 6-9 ay) olup kooperatifin kefalet imzasını taşıyan senetlerin iskonto edilmesi şeklinde kullanılmaktadır. 984.281 bin TL sı ise yine kısa vadeli olan ve cari hesap şeklinde kullanılan kooperatif işletme kredileridir. 120.560 bin TL. sı ise Kooperatif tesis kredisidir. Bunun 41.402 bin TL sı geçimini taşıt çalıştırmakla temin eden ve kendi taşıtı bulunmayan şöförlere kullanılan taşıt edindirme kredisidir.

Küçük Sanayi Tesis Ve İşletme Kredileri : Sanatkâr ve küçük sanayicilerin makina, tezgâh, araç, gereç ve hammadde gereksin-

melerini karşılamaya yöneliktir. Kredi büyük ölçüde Bağ-Kur tesis ve İşletme Kredisi fonundan finanse edilmektedir.

Küçük Sanayi Geliştirme Kredileri : Milletlerarası Kalkınma Teşkilatı AİD'dene sağlanan kaynaktan sanatkâr ve küçük sanayicilere açılan tesis ve işletme kredileridir.

Sanayi Yatırım Ve İşletme Kredileri : 7/8809 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre 2 yıldan fazla vadeli mevduatın faiz oranı banka ile mudi arasında serbestçe tayin olunabilir. Ancak bu tür mevduatın faizi serbestçe tayin edilen 5 yıldan fazla vadeli orta vadeli kredi olarak tahsis zorunludur. İşte sanayi yatırım ve işletme kredileri bu tür mevduat kaynağından açılan ve faizi banka ile müstakriz arasında serbestçe tayin edilen kredilerdir. 1976 yıl sonu itibariyle 55 firmaya tahsis olunan 645.592 bin TL. kredinin ortalaması 11.738 bin TL. dir. Diğer yandan kredi nitelik itibarı ile küçük sanayici ve sanakâra açılmamaktadır. Bu nedenle de mesleki krediler içinde gösterilmesini anlamak güçtür.

Makina İmalât Sanayi Kredileri : 933 sayılı kanuna göre bütçeden ayrılan fonlardan küçük sanayinin makina imalat sektörüne orta ve uzun vadeli yatırım kredisi olarak kullanılmaktadır. Ancak 933 sayılı kanunun ilgili maddelerinin yürürlükten kalkması üzerine uygulamadan vazgeçilmiş ve kalan henüz tasfiye edilmemiş kredi bakiyesini göstermektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri Kurma Kredileri : Bütçeden sağlanan fonlarla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın emri ile sanayinin gelişmekte olduğu şehirlerde sanayi kuruluşlarının geniş altyapı tesislerine sahip bölgelerde toplanması amacı ile kullanılan düşük faizli (% 3,5), uzun vadeli (azami 25 yıl) kredilerdir. 1976 yıl sonunda 2 yerde organize sanayi bölgesi yapımı tamamlanmış, 7 yerde ise yapım devam etmektedir.

Küçük Sanayi Çarşısı ve Siteleri Kurma Kredileri : Devlet bütçesinden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı emrine aktarılan fonlardan küçük sanayi siteleri yapımı amacıyla kullanılan düşük faizli (% 3 veya % 5) ve uzun vadeli (10 yıl) kredilerdir. Mesleki krediler içinde,

kooperatif kredilerinden sonra en fazla paya sahip kredidir. 1976 yıl sonunda 40 sanayi sitesinin yapımı tamamlanmış olup 53'ünde ise yapım devam etmektedir.

Bağ-Kur Toplu İşyeri Ve Konut Kredileri : 1479 sayılı Bağ-Kur kanunu m. 16/d uyarınca Bağ-Kur sigortalılarına kullandırılmak için Bağ-Kur kaynaklarından T. Halk Bankası'na aktarılan fonlardan kullandırılmaktadır. Kredi düşük faizli (% 6) ve uzun vadeli (konut kredisi için 20 yıl, toplu işyeri kredisi için 10 yıl) dir.

Küçük Sanat Kooperatifleri Kredisi : Bütçeden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı emrine tahsis edilen fonlardan kullandırılmaktadır. İşletme ve tesis kredisi şeklinde açılmaktadır. Kredi düşük faizli (tesis kredilerinde % 3,5, işletme kredilerinde % 6) bir kredidir. Vade her kredi işlemi için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca belirlenmektedir.

Devam edecek

SIFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

WILSTER **NAYLON 6**

ELMA

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro At-
tık Cad. Ticaret Bankası
İp Hanı Kat 1, Tel: 14480

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çar-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 36 73, 27 72 63

Bütçe

— Anlamı, Çeşitleri, Yapısı —

İbrahim BİRELMA

Bütçe görüşmelerinin hızlandığı şu günlerde, 1 Martta yürürlüğe girecek olan yeni siyasal organın 1978 bütçesi'nin, okurlarca yapılacak değerlendirilmeye bir parça da olsa yardımcı olmak amacı ile hazırlanmaya çalışılan bu yazıda, bütçe kelimesi, tanımı, çeşitleri, kısaca açıklanacak, sonra da politik, sosyal, ekonomik ve hukuk yönü ile bütçe'nin taşıdığı önem konusu ana hatları ile belirtilmeye çalışılacaktır.

— Bütçe kelimesinin kökeni :

Bütçe kelimesinin aslı, latince'den gelir. Sözlük anlamı, «deri çanta» dır. İngilterede devlet gelir ve giderlerini gösteren belgeleri deri bir çantaya koyan Maliye Bakanı, Parlamentoda yapılacak görüşmelerden önce, deri çantayı açar, gelir ve gider belgelerini çıkarırdı. «Çantanın açılması karşılığı olarak kullanılan «Opening the

Budget» deyimi, İngiliz Parlamentosunda bütçe görüşmelerinin açılması anlamında kullanılmaktadır.

Bütçe kelimesinin dilimizde kullanılması, 1855 yılına rastlar. Bütçe nizamnamesi başlığı altında, bütçe kelimesi kullanılmağa başlanmış, sonraki yıllardaki gelişmelerden sonra, 1961 Anayasasında, bugünkü anlamıyla bütçe kelimesi yerleşmiş bulunmaktadır.

— Tanım :

Bütçe hakkında, tanımlamalar genellikle ilmi ve kanuni olmak üzere iki yönden yapılagelmiştir. Bilimsel yönden en beğenilen tanımlamalardan biri Fransız ilim adamı Prof. Allix'in tanımıdır Prof. Allix'e göre bütçe,

«Devletin belli bir dönem içinde yapacağı harcamalar ile toplayacağı gelirleri tahmin ve tasdik eden bir tasarruf» şeklinde tanımlanmaktadır.

— Bütçe Çeşitleri :

Günümüzde, uygulama alanı bulan bütçeler, başlıca iki başlık altında incelenebilir. Bunlar, işletme bütçeleri ve devlet bütçeleridir.

— İşletme bütçeleri :

İşletme bütçeleri, tarihsel oluşumları yönünden, 1. Dünya savaşı yıllarından sonra önem kazanmaya başlar. Bu bütçelerin yapılmasında ana amaç, satış hacmini ve kârı mümkün olan en yüksek seviyeye çıkarmak için gerekli tedbirlerin araştırılarak önceden tesbit edilmesi gereğidir. Diğer bir deyişle, gelecek ve belli bir dönem içinde eldeki sınırlı mali araçlarla, mümkün olan en yüksek kârın sağlanmasını amaçlayan kuruluşlar, bu amaçlarına ulaşmak için bütçe yapma gereğini duyarlar. İşletmenin çeşitli çalışma kollarında amaç birliğini sağlayabilmek için, bir genel bütçe, ona bağlı ve tamamıyıcı nitelikte yardımcı bütçeler yapılır.

Bu açıklamalardan sonra, bir tanım vermek gerekirse, işletme bütçesi, belirli bir amaca ulaşmak için, belirli bir sürede, güdülecek politikayı gösteren, önceden hazırlanmış finansal bir hesap cetvelidir. (The Institute of Cost and Works Accountants, Terminology of Cost Accountancy, London, 1962, p. 23).

— Devlet bütçeleri :

Bilindiği gibi, sosyal olaylar, sosyal kurumlarla sıkı sıkıya bağlıdır. Çevre koşulları ve tarihsel süreç, sosyal olayları ve sosyal kurumları etkilerler, gelişmelerine neden olurlar.

Sosyal bir kurum (müessese) olan bütçe de, devletin siyasal mali ve ekonomik gelişimine uygun olarak gelişmiştir. Çünkü, devletlerin sosyal yaşam üzerine yaptıkları müdahalede en etkin araç bütçe» dir.

Gerçek anlamı ile, İngiltere'de 1668, Fransa'da 1789 ihtilallerinden sonra kullanılmaya başlanan bütçe, klasik'ler tarafından şöyle tanımlanmaktadır :

«Bütçe, devlete ait harcamaların yapılmasına, gelirlerin toplanmasına yetki veren ve bunlar arasında gerekli dengenin nasıl sağlandığını gösteren bir belge» dir.

Ekonomik gelişmeler sonucunda, ekonomik yönü ağır basan tanımlamalara göre ise bütçe,

«topluca ödeme yoluyla sunulacak olan kamu hizmetlerinin ve bunların maliyetlerinin karşılanması yollarının bir listesi» dir. (Bulutoğlu, Kenan, Kamu Ekonomisine Giriş, İst. 1971, s. 77).

Bütçenin Mahiyeti :

Yukarıda işaret edildiği gibi, bütçe, sosyal bir müessese olması nedeniyle, çevre koşulları ve tarihsel süreç'den soyutlanamaz. Bu nedenle, bütçenin gerektiği şekilde değerlendirilmesi için çeşitli

görüş açılarından incelenmesi gerekir. Bundan sonradır ki, bütçenin ne anlam ve değer taşıdığı ortaya çıkarılmış olabilecektir.

Bu amaçla, bütçe'nin politik, sosyal, ekonomik ve hukuki yönlerden incelenmesi gerekmektedir.

— Politik yönden bütçe :

İnsanların kişisel ihtiyaçlarını karşılamada kullanabilecekleri kaynaklar gibi, devletin de toplumsal ihtiyaçları karşılamak için kullanabileceği kaynaklar da sınırlı ve kıt olan unsurlardır. Sınırlı ve kıt olan kaynakların, sınırsız toplumsal ihtiyaçlardan her birinin tatmini için ayrılacak olan bölümün belirlenmesi bir siyasi tercih meselesidir. Meselenin bu politik niteliği, tercih yapma yetkisinin en büyük siyasi kuruluş olan devlete ait olmasının zorunlu kılma-tadır.

Temel tercihlerin yapılması demek, kolektif ve ortak çaba ile karşılanacak olan hizmetlerin hangileri olacağını ve bunların ne dereceye kadar ve nasıl karşılanacağını kararlaştırılması demektir.

Demokratik ülkelerde, toplumu temsil eden en uygun organ Parlamento olduğundan, tercihler bu organ tarafından yapılmaktadır. (Nitekim, şirketlerde de bu mahiyetteki kararları verme yetkisi genel kurulu temsil eden Yönetim Kuruluna ait bulunmaktadır.)

Burada şunu da eklemek gerekir ki, her toplum içinde çeşitli çıkar grupları vardır ve bu gruplardan her biri, yapılacak kamu harcamalarından en büyük payı almak, kaynakların sağlanması sırasında da kendi gruplarına yükletilecek yükümlülükleri azaltmak yönünde devletin çeşitli karar organları üzerinde baskı güçlerini kullanırlar.

Ödenek ve kaynaklarla ilgili kararların alınmasında ve bütçenin yürütülmesinde, yasama ve yürütme organları ile idarenin ve çeşitli baskı gruplarının karşılıklı etkileri ve aralarındaki ilişkiler bütçeye tam bir politik tasarruf niteliğini vermektedir.

— Sosyal Yönden Bütçe :

Günümüzde, devletin başlıca görevleri arasında sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal hizmetler ile devlet vatandaşların eğitime, sağlığına, geçimine yardım etmek suretiyle onların refah ve mutluluğunu arttırmaya çalışmaktadır.

Günümüzde kabul edilen sosyal görüşlere göre, vatandaşların yetişmelerinde eşit imkânlarla sahip olmaları ilkesi ile, vatandaşların eğitimi devlet görevleri arasındadır. Bütçe, bu görevi yeterince karşılayacak şekilde, eğitim masraflarını kapsamına almaktadır.

Nüfus artışı ve şehirleşme de birtakım sosyal sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Konut ve yerleşme sorunları da, devlet bütçesine masraflar yüklemektedir. İşsizlik ve sosyal güvenlik sorunlarının gerektirdiği harcamalar da devlet bütçesinde yer almaktadır.

Devlet bütçeleri bütün bu sosyal sorunların çözülme zorunluğu karşısında, ekonomik karakterleri yanında, bir de sosyal nitelik kazanmışlardır.

Devletin sosyal görüşü, bütçede bu amaçlar için ayrılan paraların ağırlığı ile ölçülmektedir.

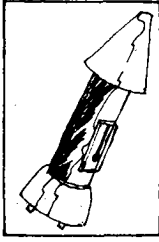
— Ekonomik yönden bütçe :

Devletin milli ekonomi içinde aldığı ağırlık, günümüzde çok hızlı bir şekilde arttığından, devlet faaliyetlerinin ekonomik nedenleri ve sonuçları dikkatle incelenmeden, ekonomi politikasının ve ekonomik gidişin değerlendirilmesine olanak yoktur. Devlet faaliyetlerinin bütünü, bütçe yapılırken ele alınmakta, karara bağlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bütçe ekonomik bakımdan büyük bir öneme sahiptir.

Bilindiği gibi, devletin ekonomik faaliyetlerinin amacı, kamu malları ve hizmetlerinin üretimi, dağıtımı ve tüketimidir. Bu mal ve hizmetler piyasa fiyatı ile değerlendirilmediğinden, bu mal ve hiz-

metlerden, hangilerinin, ne zaman ve ne kadar üretilebileceğine nasıl karar verilir?

Bu konuda tercih yapılırken, kamu hizmeti ile yaratılan fayda ile bu hizmetin yapılması için toplumca katlanılan külfetin iyi bilinmesi, hesaplanması gerekir. Bu da bütçe çalışmaları sırasında, ekonomi bilimi ışığı altında hesaplanır...

eğitici oyuncak :
füze kumbara

Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir.

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

DIŞ BASINDAN :

Üretim Ekonomisi - Piyasa Ekonomisi : İki İktisat Felsefesi (*)

Derleyen : Kaya ARDIÇ

Günümüzde artık, «piyasa sistemine dayanan ekonomiler»le «güdümlü ekonomiler»i birbirinden ayırdeden ölçüt, toplumsal fayda maksimizasyonunun ve üretim faktörlerinin optimal dağılımının fiyat mekanizması aracılığıyla yapılıp yapılmaması değildir. Daha anlamlı bir ölçüt olarak, **somut iktisat politikalarının saptanmasında önceliğin ve ağırlığın nihai talebe mi, yoksa üretim aygıtının işlemesine mi verildiğine bakılmaktadır.** Bu iki değişik yaklaşımın üzerinde ayrıntılı ve açıklayıcı bir göz atış toplumlara sunulan politika seçeneklerinin içeriği açık ya da gizli «seçiş» konusunda oldukça aydınlatıcı olacaktır.

1 — İktisadi Etkinliğin Koşulları

Liberal iktisatçılar, iktisadi karar birimlerinin bireysel çıkarlarıyla, toplumun genel çıkarı arasında zorunlu bir uyum olduğunu postüla olarak almaktadırlar. Nihai tüketicilerin tercihleri, arz-talep

(*) Kaynak : Problèmes Economiques No. 1539, 21.9.1977, s. 29-31 içinde Bulletin de la SPGF Mayıs, 1977.

kanunu uyarınca nisbi fiyatların belirlenmesi aracılığıyla, yatırımların kârlılığını ve dolayısıyla üretilen mal ve hizmetlerin teknolojisini, miktarını ve niteliğini belirler.

Fakat politik ve ekonomik sistemlerin somut işleyiş koşulları liberal iktisat felsefesinde oldukça önemli bozulma ve sapmalar doğurdu. Özellikle modern liberal ekonomiler, kısa dönemde belirlenen fiyatların toplumun uzun dönemli kalkınma hedeflerini yansıtamayacağı alanlarda, üretim faaliyetinin yönlendirilmesi gücünü ve sorumluluğunu tüketiciden «vatandaşa», yani, piyasadan politik kurumlara transfer ettiler. Kollektif hizmetler örnek olarak alınabilir; eğitim, enerji tüketimi, dış dünya ile mübadele koşulları gibi.

Buna karşılık, sosyalist iktisat felsefesi siyasal ve ekonomik sistemler analizinde üretim aygıtının işleyişini temel almaktadır. Kapitalist mülkiyet ilişkilerince belirlenen üretim ilişkileri toplumsal sınıflar arasındaki ayrılıkları ve uyuşmazlıkları beslemektedir. Bu analize göre, kapitalist işletmelerce üretilen ürünlerin niteliği ve miktarı («hangi mallar ne kadar üretilecek?» temel sorunu) toplumun gereksinmelerinin bir fonksiyonu olarak değil, çeşitli faaliyetler sonucu elde edilecek yüksek olması beklenen kârlılık oranının fonksiyonu olarak belirlenmektedir. Bu ölçüte göre kapitalist işletmeler ürünlerini satabilecekleri ulusal ve uluslararası pazarlar bulmak ve bu pazarları yaratmak peşinde koşarlar. Üretim aygıtının toplumun bütünü gereksinmelerine göre ayarlanabilmesi için, üretim araçlarının özel mülkiyetinin kalkması gerekmektedir.

Başka deyişle, liberal doktrin daha iyi bir toplumsal adalet ve iktisadi etkinliği gereksinmelerin açıklanmasında ve karşılanmasındaki eşitsizliklerin kaldırılmasından beklerken, sosyalist doktrin, aynı hedeflere zorunlu olarak ve öncelikle üretim tarzlarının dönüştürülmesi yolundan varılacağını savlamaktadır. Açıkça görülmektedir ki, İsveç gibi bir toplumda test edilebilecek olan sosyalist iktisat doktrinin arz-talep kanununca belirlenen fiyat sistemi ve rekabetçi piyasa mekanizmasına sadık kalınarak uygulanacağı varsayımında bile, sosyalist iktisat politikası ile liberal iktisat politikası arasında oldukça önemli uygulama alanları ve uygulama araçları farklılığı vardır. Bu farklılık, özellikle iki alanda kesin ve net olarak gösterilebilir: İstihdam politikası ve sanayi politikası.

2 — İşsizlik Sorunu

Liberal iktisatçılar ve sosyalist iktisatçılar, işsizliğin nedenleri konusunda çok farklı analizlerden yola çıkarak alınması gereken önlemler ve çözüm yolları konusunda da, kuşkusuz, farklı sonuçlara varmaktadırlar.

Liberal iktisatçılar, işsizliğin kökenini toplam talebin ve özellikle de yatırımların yetersizliğinde görmektedirler. Yatırım eğilimi, ya konjonktürel düzensizliklerin iktisadi karar birimlerinin geleceğe verdikleri değeri yansıtacak gerçekçi bir faiz oranında ödenecek yeterli bir tasarruf oluşmasını engelledikleri, ya da yeni buluşlar ve teknolojik ilerlemede düşülen dar boğazlar sonucu arzın doyum noktasındaki bir talebi karşılamayı çıkarına uygun bulmadığı zaman düşmektedir. Nitekim, günümüzde işletmeler buhran dönemlerinde önceki aynı otofinansman marjlarını tutturamamakta ve mali piyasadaki geçerli faiz oranında borçlanmaktan kaçınmaktadırlar.

Bu duruma çözüm olarak kamu kuruluşları bir yandan emek piyasası, nihai piyasa ve eğer işletmelerin istekleri göz önüne alınıyorsa mali piyasaların nominal gelişmeleri üzerinde etkili olmaya, diğer yandan da ithalatın depresyon yaratıcı etkilerini yumuşatarak ve ihracatı teşvik ederek toplam talep üzerinde etkili olmaya çalışmaktadırlar. Üretim faktörleri piyasalarında ve nihai piyasalarda arz-talep dengesi veniden kurulduktan sonra, yatırımları da kendiliğinden ya da uyarılmış canlanma, istihdam düzeyinde giderek hızlanan bir yükselme sonucu doğuracaktır.

Bu stratejinin zayıflığı, başarı şansının işletmelerini kontrol edemeyecek olan davranışlarına bağlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyalist iktisatçılara göre, işsizliğin kökeni, kapitalist ekonomilerde kâr oranlarının yapısal düşme eğiliminde, başka deyişle, doğrudan prodüktif faaliyet alanlarında yatırım eğiliminin azalmasıdır. İşletmeler, tasarruflarını kârların vergi cennetleri veya düşük ücretli ülkeler, gayri menkul, ticaret, hizmetler ve durum rantlarının sömürülerek değerlendirilmesiyle elde edildiği spekülatif yatırımlarda kullanmayı yeğlenmektedirler.

Üretim aygıtı düzeyinde soruna yaklaşan bu iktisatçılar, eksik-

İstihdam sorunlarına çok daha direkt çözümler önermektedirler. İleri sürülen çözümler arasında, ticaret dengesi ve iç fiyatlar üstündeki olumsuz etkilerinin ölçülmesindeki güçlük nedeniyle tüketimi teşvik politikası bir yana bırakılırsa, ulusal üretimin fizik potansiyelinin çok altında olduğu kömür işletmeleri gibi sektörlerde veya kolektif işletmelerde bol işgücü kullanımı yer almaktadır. Ayrıca, büyük üretim ve finansman kesimlerinin kontrol altına alınması, sanayide istihdam yaratıcı yatırımların başlatılmasına olanak verecektir. Sonuç olarak, faal nüfus ve üretim artışı dolayısıyla dağıtılan gelirler özel sanayilerin beklemediliklerinin kalkmasını belirleyen iç piyasanın canlanması sonucunu doğuracaktır. Vergi önlemleri, emek ve sermayenin göreceli maliyetlerini değiştiren önlemler paketini tamamlayacak ve emeklilik yaşının düşürülmesi, haftalık çalışma süresinin azaltılması gibi önlemler de doğrudan emek talebini etkileyecektir.

Üretim aygıtı üzerine dayanan bu strateji kendini zımnen piyasa koşullarından soyutlamaktadır. Örneğin, her şeyden önce emek piyasası koşulları gerçekçi bir biçimde göz önünde tutulmamaktadır, çünkü hastane tedavi servisleri ve kömür ocakları için ulusal emek arzının artması ya da arttırılabileceği varsayılmaktadır (!) Nihai piyasa koşulları için de aynı şey söylenebilir, zira tüketicilerin ve sanayicilerin ithalat eğilimlerinin değişeceği ya da örneğin birden bire ihracat ürünlerine karşı dış talebin artarak ek ithalatı dengeleyebilecek ölçüde ihracat yapılabileceği konusunda peşinen hiç bir güvence yoktur.

Görülmektedir ki, talebe öncelik ve ağırlık vermek, bazen konjonktürel işsizlik oranını dramatik ölçülerde pahalı ödemek ve ancak uzun dönemli bir istihdam artışı sağlamak sakıncasını içerirken, öte yandan üretim aygıtı üzerindeki işlem ve önlemlere öncelik tanımak da, kısa dönemde tam istihdamın ancak ekonomiyi uluslararası partönerlerin iç piyasa gelişme oranı koşullarının ve sınırlarının dışında tutabilecek tek mekanizma olan otarşik gelişme sayesinde sağlanabileceği sonucuna götürmektedir.

3 — Sanayi Politikasının Seçimi

Büyük boyutlara varmış sanayileşmiş bir ekonominin mutlaka

çözüm bulmak zorunda olduğu temel sorunlarından birisi de, uluslararası rekabet aracılığı ile dünya piyasasında karşılaştığı egemenlik etkilerine karşı dayanabilmek ve direnebilmektedir.

Liberal iktisatçılar, bir çok ulusal sanayi kesimini tehdit eden tehlikenin kökenini piyasa mekanizmasındaki aksaklık ve bozukluklarda görmektedirler. Özellikle son yıllarda serbest ve tam rekabet ilkelerinin giderek çiğnendiği gözlenmektedir. Çokuluslu şirketlerin emperyalist ve tekelci politikaları, düşük ücretli ülkelerin anti ekonomik fiyat davranışları, kıt ham madde ihraç eden ülkelerin yeni tutumu v.d. fakat liberal iktisatçılar, çözüm yollarını da bizzat piyasa düzeyinde aradıklarından önerilerinin sonuçları, son çözümlemede, serbest rekabet ilkelerini zedelemektedir.

Uluslararası iş bölümünde ortaya çıkan yeni eğilimlerin yıkıcı etkilerine karşı direnebilmek için kamu yöneticileri bizzat sanayi strüktürleri üzerinde önlemler almak zorunda kalmaktadır. Ulusal teknolojik bağımsızlığın korunması için zorunlu alanlarda genellikle koruyucu politikalar saptanmaktadır. Nükleer enerji, havacılık, bilgisayar, bildirişim v.d. Bununla birlikte liberal iktisat ilkelerine duyulan saygı gereği bu politikalar işletmelerin karar süreci düzeyinde değil, çevre sorunları düzeyinde uygulanmaktadır. Yukarıya doğru, pazarlarının organizasyonunda büyük proje ve programlarda, aşağıya doğru finansman sorunlarını kolaylaştırıcı önlemlerle işletmeler korunmaya çalışılmaktadır. İşletmelerin seçiş özgürlüğü ilkesine gösterilen saygı, kamu yöneticilerinin bu amaçla harekete geçirdikleri araçların öneminin düşündürebileceği ölçüde yüzeysel ve biçimsel olmamıştır ve bu sanayi politikasının uygulanmasında karşılaşılan bazı önemli başarısızlıklar doktriner opsiyonun gerçekliğinin en güzel kanıtını oluşturmaktadır.

Sosyalist iktisatçıların ise, ekonominin anahtar kesimlerinde işletmelerin karar verme bağımsızlığını korumak, kamu yardımcılarının kötü kullanılması riskini göze almak gibi doktriner nedenlerle bağlı olmadıkları açıktır. Özel kesimin varoluşu, üretim araçlarının tümünün kamu mülkiyetinde olacağı tarihsel aşamaya doğru gelişim süreci içinde salt zorunlu bir geçici aşama olarak düşünülmelidir. Etkin ve rasyonel bir sanayi politikasının uygulanabilmesinin zorunlu koşulu ekonominin büyük kesimlerinin ulusallaştırılmasıdır. Büyük

sanayiler ile finansman araçları sahipleri arasındaki stratejik uyum ve tamlasma ancak bu yoldan gerçekten sağlanabilir. Ayrıca, güçlü bir kamu üretimi kesiminin kurulması, uluslararası piyasada «ölçek ekonomilerinin» rekabet edebilme olanağını sağlayabilmesi için zorunlu olan belirli tip ürünlerin ulusal pazarda güvenceli biçimde pazarlanmasını örgütleyecek bir üretim aygıtının oluşturulmasına da katkıda bulunacaktır.

Kuşkusuz, bu tür operasyonlar da, büyük boyutlu her sanayi yeniden düzenleme ve yapı değiştirme sürecinin kaçınılmaz sonuçları olan hizmetler kesiminde çift kullanım, kaynak israfı ve etkinsizlik gibi riskler içermektedir. Fakat asıl ilginç olan, bu tip sosyalist politika yaklaşımında bile, bu kez daha da meşru biçimde, büyük proje ve yatırımlar mantığının yeniden karşımıza çıkmasıdır. Bilindiği gibi bu mantık, bu güne değin hep kaybedilmiş şöyle bir sava dayanır: Ulusal düzeyde ve kamu kesiminden güç alan korunmalı bir kalkınma aşamasından sonra, üretim uluslararası rekabette başarılı olarak yer alabilecek bir düzeye erişecektir. Bu sav, sosyalist iktisat doktrininin teorik ilkelerinin «üretim malları üreten malların üretimi-ne», yani teknolojik açıdan en ileri düzeydeki yatırım mallarına öncelikle önem verdiği göz önünde tutulursa, kazanılması oldukça güç bir savdır. Böyle bir sanayi politikasının sakınca ve tehlikeleri iki düzeyde toplanabilir :

Birinci olarak, örneğin Fransa gibi sanayileşmiş bir ekonomi, yüksek teknoloji ürünü yatırım mallarına pazarlar bulabilir ve dolayısıyla zorunlu olarak çok yüksek maliyetli araştırma harcamalarını haklı gösterebilirse de, Rusya, Japonya ve A.B.D. gibi rakip ekonomilerin sahip oldukları teknolojik çevre ve pazar koşullarına sahip değildir.

İkinci olarak, tüm sosyalist ekonomilerde gözlenen ve iktidara aday sol partilerin programlarında da savunulan yatırım mallarına verilen bu önem ve öncelik, karşılığında tüketim malları üreten sanayilerin gelişimini kontrolde kaçınılmaz güçlükler doğurabilir. Tüketim malları sanayi için nihai piyasa ile ilişki daha yakın ve dardır, dolayısıyla de gönüllü politikalar çok daha güç uygulanır. Oysa, uzun ve orta dönemde uluslararası piyasada karşılaşılan en ciddi rekabet güçlükleri özellikle tüketim malları sanayi alanında ortaya çıkmaktadır.

DIŞ BASINDAN :

Enflasyon, Kârlar ve Yeni Ekonomik Politika

Howard SHERMAN
Derleyen : Sinan DEMİRDÖĞEN

1971'de zamanın A.B.D. Başkanı R. Nixon yeni ekonomi politikasını (NEP) açıkladığında, tüm Amerikalıların kârların artmasından yararlanacaklarını öne sürmüştü. Bu tür dünya görüşüne o yıla değin ilk kez rastlanmıyordu. Daha önceleri Cherlie Wilson da General Motors için iyi olan ülke için de iyidir, demekten alamamıştı kendisini. Ancak bizim savunacağımız bu görüşün tam tersi, yani, şirket kârlarının artmasının işsizliği ve enflasyonu arttıracığı ve ücretleri düşüreceğidir. Bu da Amerikalıyı daha iyi değil daha kötü duruma sokacaktır.

Amerika tarihinde enflasyonların çoğu savaş zamanında görülmüştür. Gerek Devrimci Savaşta, gerek İç Savaşta gerekse I. ve II. Dünya Savaşları sırasında fiatlar hızla yükselmiş ve kâr hadleri artmıştır. Kısıtlı miktarda malın bulunduğu ve talepde de büyük bir artışın görüldüğü, böylece fiatların arttığı bu gibi durumlarda talep enflasyonu olduğu söylenebilir. Aynı durum 1965-68 yılları arasında, Vietnam Savaşının şiddetlendiği günlerde görülmüştür. Savaş harcamaları fiatları yükseltmişti. Ancak 1968'den sonra Nixon, Vietnam'

da askeri müdahaleyi azaltmak zorunda kalınca A.B.D. ekonomisi bir durgunluk dönemine girdi, ancak fiat artışları durmadı. Keynesgil kurama göre tam istihdamın sağladığı arz, talebe ulaşamazsa enflasyon kaçınılmazdır. Ancak A.B.D.'de 1970 ile 1971 yılları arasında tüketici fiat endeksi % 4,3 artmış, sınaî üretim biraz azalmış ve işsizlik % 4,9'dan % 5,9'a yükselmiştir. Aynı süre içinde şirket kârları da 75 milyon dolardan 85 milyon dolara çıkmıştır.

Tam istihdam düzeyinin altında olduğumuzdan bu enflasyona bir talep enflasyonu denilemez. Çoğu iktisatçıların öne sürdüğü gibi bir maliyet enflasyonu söz konusu olabilirdi. Ancak bu noktada maliyet ögesi tartışmalara yol açmıştır. Tutucular artan maliyetin ücretler olduğunu savunurken, köktenciler (radikallar) artan temel maliyet ögesinin kârlar olduğunu ve mevcut enflasyonun da kâr enflasyonu olduğunu öne sürmüşlerdir.

Ücretlerin artarak fiatların artmasına neden olabilmesi için işgücünün kıt olması gerekir. Geçmişte 19. y'y. da A.B.D.'de böyle durumlar görülmüştür. Ancak o zamandan bu yana özellikle barış dönemlerinde, A.B.D.'de bir işgücü fazlası ve işsizlik olduğu, sendikaların da artan fiatlara yetişmek için ücretleri arttırmak yerine mevcut ücretlerin azaltılmasını önlemeye çalıştıkları rahatça savunulabilir.

A. B. D.'nin ekonomik genişleme dönemlerinde, fiatlar ve kârlar ücretlerden çok daha hızlı artmıştır. 1960 ile 1971 arasında anonim şirketler dışındaki işletmelerden, şirket kârlarından, kira ve faizlerden sağlanan gelirler % 83 artarken, ücret ve aylık gelirleri ancak % 59 oranında artış göstermiştir. Yine, 1965 ile 1971 yılları arasında mülkiyet gelirleri (kârlar, kira ve faizler) rekor yükseklikte seyrederken, bir işçinin ortalama reel geliri ya da harcama gücü bu hızlı enflasyon dönemlerinde hiç yükselmemiştir. Böylece tutucu kuram, büyük iş çevrelerinin savlarını desteklemekten başka bir sonuca hizmet etmemektedir. Ücret artışları da önceden kararlaştırılan fiat artışları için yalnızca görüntüsel bir özür olmakta, maliyet enflasyonu kuramı reel işçi ücretlerinin azaltılması ve kârların artırılması için bir silâh olarak kullanılmaktadır.

Köktenciler enflasyonun nedenini çok daha değişik olarak gör-

müşler; işsizlik ortamında fiatların artmasının tek el gücünden doğduğunu savunmuşlardır.

Bugün A.B.D. ekonomisinde milyonlarca küçük girişim vardır ama üretimin ve servetin çoğunu bir kaç yüz dev şirket elinde tutmaktadır. 1931 ile 1961 yılları arasında, 1940 ile 1947 arasını saymazsak, mal varlıkları 50 000 doların altında olan en küçük şirketler gurubu yatırımlarından % 7,1 zarar etmişlerdir. 50.000 dolardan fazla mal varlığı bulunan şirketler uzun dönemde % 10,4 kâr etmişlerdir. Birikimin ve tekelliliğin yoğun olduğu sanayilerde, örneğin otomobil ve tütün sanayiinde, görkemli kâr hadleri gözlenmiş, daha rekabetçi alanlarda, örneğin tekstil ya da giyim sanayiinde, kâr hadleri düşük kalmıştır. Rekabetçi sanayilerdeki küçük şirketlerin kârları çok düzensizdir ve hafif bir durgunlukta zarara dönüşmektedir; tekeller ise her koşulda kâr hadlerini koruyabilmektedir.

Bu durumun nedenlerinden biri küçük girişimlerin hafif bir durgunlukta teknolojik olarak gerekli en az üretim hacminin altına düşmek zorunda kalmaları ve maliyetlerinin artmasıdır. Tekeller için bu denli bir etki söz konusu değildir. Ayrıca tekellerin fiat saptama güçleri vardır; hem tüketicilere yüksek fiatla satış yapabilme, hem de küçük işletmelerden ve çiftçilerden daha ucuz satın alabilme ve daha az ücret ödeyebilme güçleri vardır. Ancak, tekeller, her zaman fiatları yükseltebilecekleri kadar yükseltmez, ücretleri de düşürebilecekleri kadar düşük tutmazlar. Tekellerin geniş rezervleri ve uzun dönemli, geniş bir kâr maksimizasyonu kavramları vardır. Akıllı şirket işletmecileri genişleme döneminde fiatları olabilecek en yüksek altında tutar, şirketin pazar payını, «makul» bir fiatlandırma ve kapsamlı bir reklâm kampanyasıyla artırır.

Devrenin doruğunda bir bunalım yaklaşınca, yani maliyetler artıp tüketici talebi kısıtlanınca, (ücretlerin kısıtlanmasıyla küçük bir işletme, kârının düşmesi karşısında bir şey yapamazken, dev işletmeler fiatları arttırıp kârlarını aynen koruyabilirler. Ücret artışları da bir özür olarak gösterilir. Sanayinin oligopolcü yapısı dev işletmelere geniş fiat ayarlama olanağı vermeseydi, ücretlerin fiatlar üzerine dolaysız bir etkisi olamazdı. 1948 durgunluğunda rekabetçi sanayilerde fiatlar % 8 düşerken tekellci sanayilerde % 2 azalmış, 1953 ve 1957 durgunluklarında rekabetçi sanayilerde fiatlar hafif bir azalma

gösterirken tekel fiatları artmıştır. 1948-1953 genişleme döneminde yine rekabetçi sanayilerde fiatlar % 12 artarken, tekeli sanayilerde % 23 fiat artışı olmuştur. Ücretler ise bunların tümünün arkasından gelmektedir. Bu sürecin sonu ise uzun dönemde iktisadi birikimin ve tekel gücünün artmasıdır.

Fiat artışlarını ve işsizliği önlemek için, M' Friedman gibi sağcılar devletin piyasaya karışmamasını, liberal keynesciler de devlet harcamalarının artmasını ve dolaysız fiat ve ücret denetimlerini savunmuşlardır. Nixon da liberallerin isteğine uyarak, milyonlarca çalışan yerine birkaç büyük işadamını temsil ettiğini kanıtlarcasına, büyük şirketlere vergi kredileri vermiş, toplumsal gönenc (refah) harcamalarını dondurmış, ücretleri kısıtlayıp çoğu fiatları artmakta özgür bırakmıştır. Böylece denetleme sistemi kapitalizmle merkezi sosyalizmin en kötü yanlarını birleştirmiştir.

Bu sonuca gelen eleştirilerden biri M. Friedmanca yapılmıştır. Hükümet keyfi olarak ücret ve fiat saptarsa, kapitalist, kâr maksimizasyonunu sağlamak için ne üretmesi ve hangi teknolojiyle üretmesi gerektiğini nasıl bilecektir? Tüketicilerin (reklâm yoluyla yaratılmış tercihlerle de olsa) istediklerini, en ucuz biçimde üretmeyi gerçekleştiremeyecektir. Böylece şirketler üretimi geliştirmekten çok yöneticilere rüşvet verip fiatları yükseltmekle uğraşacaklardır. Ancak yöneticilerin rüşvet almadan da gerçekte iş çevrelerine yakın olduğu bizce bilinmektedir. Friedman, ücret ve fiat denetimlerinin sonuçta kapitalist ekonomiyi verimsizliğe iteceğini, büyük ve baskıcı bir bürokrasiye yol açacağını savunmaktadır.

Nixon'un bütçesi askeri harcamalarda 6,3 milyar dolarlık bir artışı öngörmüştür. Askeri üretim hem güvenceli bir pazara, hem de sivil sanayilerin iki katı bir kâr oranına sahiptir. Ancak bu kârlar Nixon'un göstermek istediği gibi tüm Amerikalılara dağıtılmayacaktı. Savunma Bakanlığına göre, 1950 ile 1967 arasında yüzen büyük müteahhit tüm askeri ihalelerin üçte ikisini, en büyük on dev şirket de yaklaşık üçte birini almıştır. Köktencilerin yeni ekonomi politikasına getirdikleri eleştirilerden biri budur.

Samuelson'un ortaya koyduğu gibi, NEP iş çevreleri yararındadır; gelir dağılımını en zenginler lehine değiştirmektedir. Nixon ve

çevresinin, zenginlerin daha zenginleşmesi yoksulların hizmetine olan talebi arttırır, görüşü, devrenin genişlemeci dönemi şirket kârlarını arttırarak yatırımları uyarır ve istihdamı arttırır görüşünden değişiktir.

1966'daki resmi sayılarla Amerikalıların % 14'ü, yani 25.000.000' u yoksuldur (1971'e kadar değişen pek az şey vardır). İktisadi bir beslenme programına bağlı olan bu yoksulluk çizgisinin altında kalanlardan başka, işçi istatistikleri dairesine göre, Amerikalıların % 60'ı, «orta fakat yeterli bir kent işçi ailesi bütçesi»nin altına düşmektedir.

Öte yandan en zengin % 2, yani yılda 25.000 dolardan fazla kazananlar, gelirlerinin % 90'ını kira, faiz ve kâr gibi mülkiyet gelirlerinden elde etmektedir. Vergi yükümlülüklerinin yüzde birinin onda biri toplam temettülerin % 23'ünü ve toplam sermaye kazançlarının % 37'sini elde etmektedir. Yine vergi yükümlülüklerinin yüzde birinin onda ikisi toplam hisse senetlerinin % 65 ile % 71'ini ellerinde tutmaktadır.

Birçok liberal de NEP'i işsizliği arttıracığı için eleştirmektedir. Ekonominin yaşaması için milyonlarca arabanın, buzdolabının ve televizyonun satılması gerekir. Tüketicilerin çoğu da ücret ve aylık gelir sahipleridir. Kârların payı artarken, ücret ve aylıklar azalırsa tüketici talebi yetersiz kalır. Bu, stokların artmasına, işsizliğin büyümesine neden olur.

Kârlarda mutlak bir artışın yatırımları ve istihdamı arttıracığı, diğer koşullar değişmezse (ceteris paribus) doğrudur. Ama diğer koşullar değişmektedir. Marks'ın bayağı yetersiz tüketim kuramını eleştirirken söylediği, genişleme döneminde istihdamın artması, ücretlerin ve işçi yaşam standardının artması yol açar görüşü yanlış değildir. Ancak genişleme döneminde olan, ücretlerin düşmesi değil, ücretlerin payının düşmesi, kâr payının artmasıdır. İşçilerin marjinal tüketim eğsinimi (meyli) çok yüksektir. Bu nedenle ücretlerden kârlara doğru bir gelir geçişi, toplam gelirin marjinal tüketim eğsiniminin düşmesi demektir. Böylece sonuçta ücretlerin payı düşünce, işsizlik artacaktır.

Toplam talep yalnızca tüketim değil yatırım harcamalarını da

içerir. Ancak yeni makine ve fabrikalar inşa edilince üretecekleri bir şey olmalıdır. Gerçekte A.B.D. ekonomisi az gelirli işçi ve tüketicilerin alacağından çok daha fazla malı barındırmaktadır. Toplam sermaye mallarının % 27'si halen atıldır. Bu nedenle, Nixon'un yaptığı gibi tek başına yatırım kredileri sorunu çözmeye yetmez.

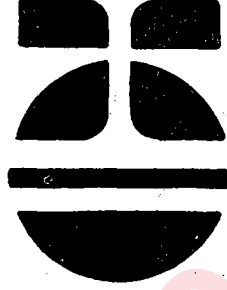

200.000 TL ev kredisidir

...o sıcak yuvarız
kendi malınız olsun istemez misiniz?
kısıtlanmaz olur demeden, oturup beklemeden
tasarruflarınız değerlendirsin,
mutluluğunuz devam etsin istemez misiniz?
yeni yapı tasarrufu sistemiyle;
paranıza hem faiz, hem de 15 yıl vadeli
200.000...tl ev kredisi almak istemez misiniz?

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

«Subelerimizden broşür isteyiniz»

pepa

petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ

ARKADA

KALMAMALI..!

YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

TÜRK STANDARDLARI ENSTİTÜSÜ DE SİZE GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV a kadar)
- TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI.
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi.
 - Jonksiyon kablolu
 - Tamdolu kablo.
 - Camper teli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablolu
- TESİSAT KABLOLARI
- PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemi tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo

VE

- EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05 ile 3.00 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen

İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

DIŞ CEPHE KAPLAMA BOYALARINDA DA **ÇBS** GÜÇLÜDÜR

CBS Akrolit... İşte CBS'nin yapıların daha dayanıklı olmasını sağlamak, onları kışın karından, baharın yağmurdan, yazın sıcağından ve sonbaharın rüzgarından korunmak için üstün güçlerle donattığı ve görevlendirdiği boya... Eğer bir yapı CBS Akrolit'le donanmış ve güçlenmişse artık o yıllarca en güzel, en sağlam niteliğini gururla taşıyacaktır... Evini CBS Akrolit'le takviye eden herkes

yıllarca hep aynı sözü söyleyecektir evine her bakışta. "CBS Akrolit" diyecektir "tam aradığım boya"

her cins boyada **ÇBS**
güçlüdür

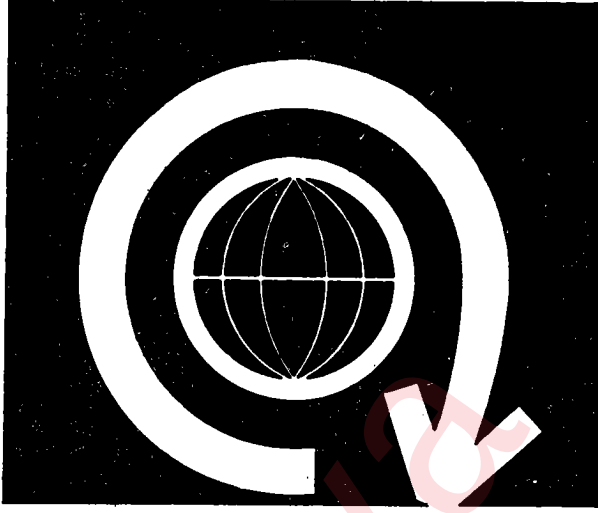
CBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok.
No. 44/3 İstanbul
Telefon : 43 49 55

ÇBS
Akrolit®

SAF AKRİLİK
dış cephe kaplama boyası

35

CBS BOYA - KİMYA SANAYİİ VE TİCARETİ A.Ş. - İSTANBUL

Türkiyede ve bütün dünyada

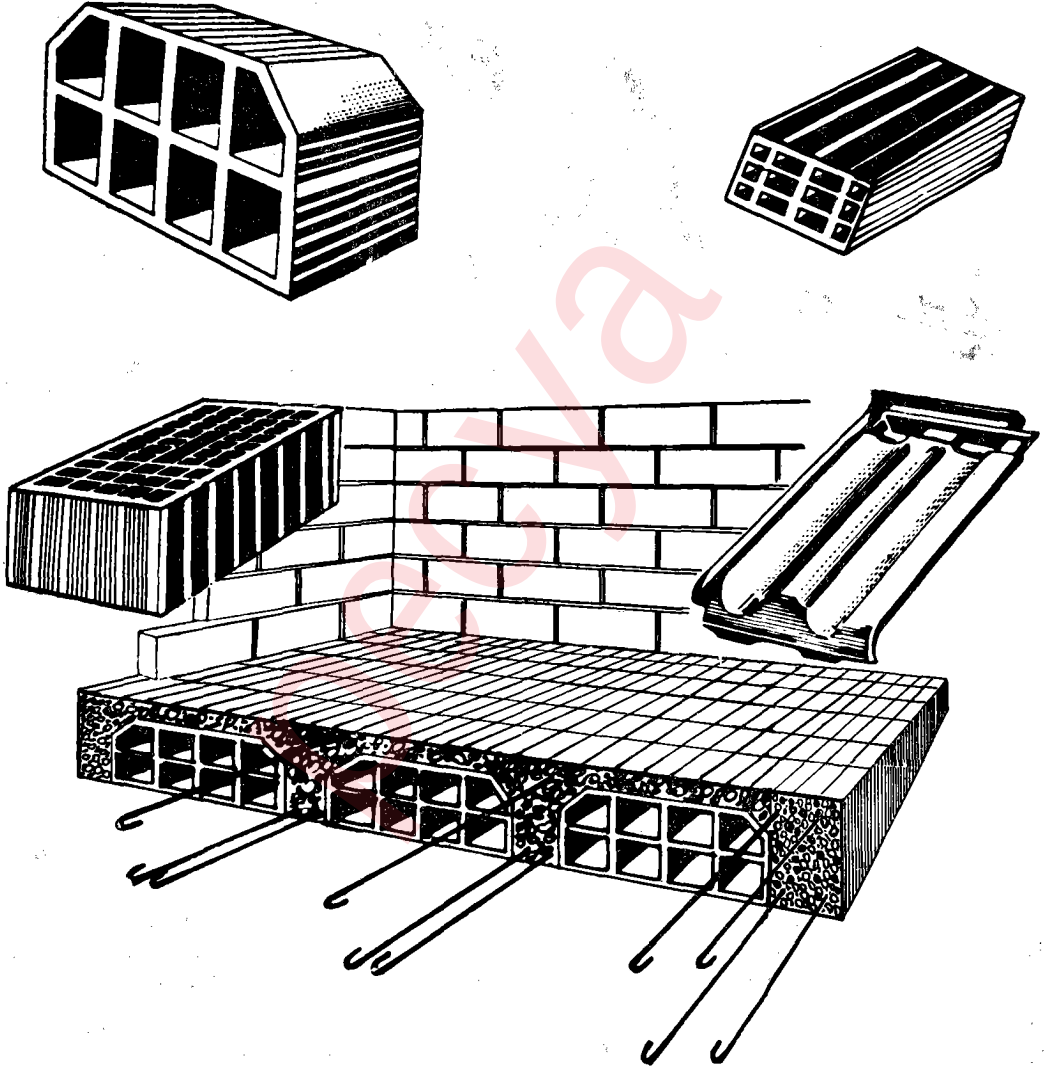
İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Tel : 43 20 55

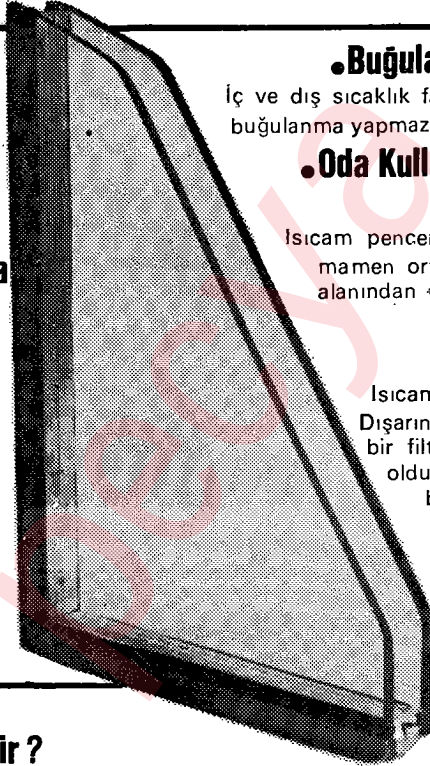
Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

Yakıt giderleri belinizi bükmesin

Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

mı kullanılmış?..

•Yakıttan %25-%45 Ekonomi

Isıcam her şeyden önce
arika bir ısı yalıtkanıdır.
Gışın ısı kaybını önler, yakıt
giderlerinden %25-%45
ekonomi sağlar

•İlk Tesis Masraflarında Büyük Ekonomi

Isıcam yapıların ısıtmaya
lişkin ilk tesis
masraflarında önemli
ekonomi sağlar
Yalıtkanlığının yüksek
oluşu sayesinde daha ufak
cazan ve brülör, daha
küçük çapta tesisat
borusu ve daha az radyatör
filimi kullanılması, normal
camlı yapılarda ancak aşırı
yakıt sarfıyla ulaşılacak
andımanı elde etmek için
reterlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önlem

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıcam
buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar.

•Oda Kullanım Alanından Daha Verimli Yararlanma

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri ta-
mamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım
alanından daha verimli bir biçimde yararlanma
olanağı sağlar.

•Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır.
Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkin
bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde,
olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat
bir çalışma ve yaşama olanağı verir.

•Pencereler Yolu İle Isı Kaybını Önler

Isıcam pencereler yoluyla ısı kay-
bını, harika yalıtkan özelliği dola-
yısıyla en az %50 oranında önler.

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çitayı yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır.
Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak
önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

ayrıntılı bilgi için Teknik Servisimiz hizmetindedir
Soyadı : _____
Tel: 46 09 05

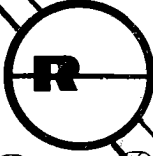
Borusan, çelik ağırları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan
damarları gibi...
Yurdun dört bucağında
Borusan'la başlar üretim...
... ve Borusan boruları,
profil boruları, yassı çelik
ürünleriyle en sağlıklı ve
yüksek standarda ulaşır...
Kimya, petrokimya, kâğıt,
meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev
aletleri, bisiklet, ambalaj,
tekstil ve otomotiv
endüstrisinde..... inşaat
sektöründe makine üretiminde....
mobilya ve dekorasyonda BORUSAN,
çağdaş kalitenin, güvencenin,
estetiğin vazgeçilmez unsurudur.

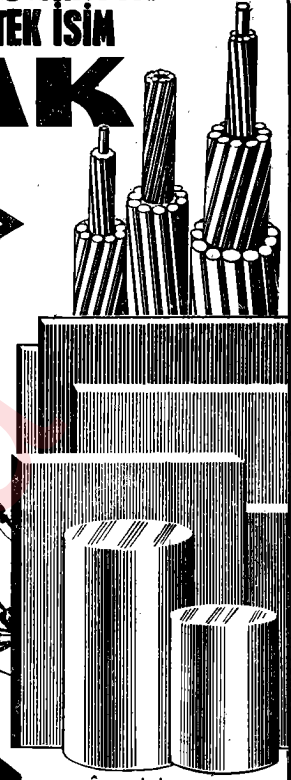
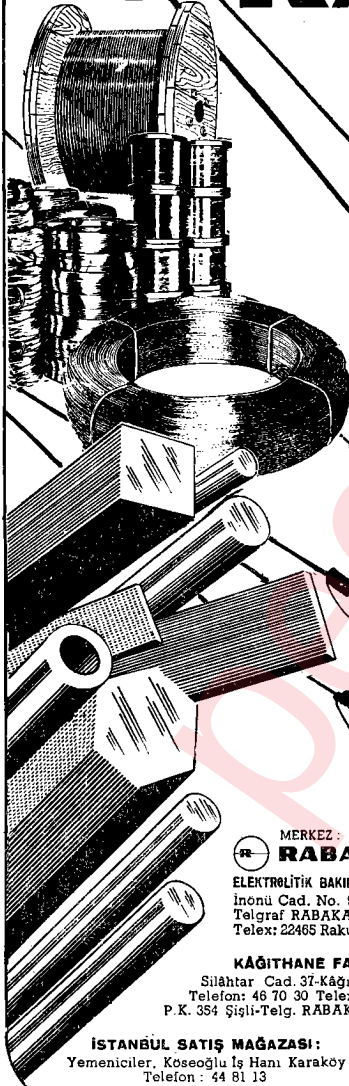
Sanayi borularını,
paslanmaz çelik boruyu,
metal kaplamalı çelik
bantları Türkiye'de ilk kez
gerçekleştiren Borusan,
teknolojik alandaki
öncülüğüyle ve giderek
devleşen satış grafiğiyle,
ulusal ekonomiye de
katkıda bulunan büyük
kuruluşur.

BORUSAN

ELEKTROLİTİK BAKIR ve ALÜMİNYUM MAMÜLLERİ İMALİNDE TEK İSİM **RABAK**

MERKEZ:

RABAK

ELEKTROLİTİK BAKIR ve MAMÜLLERİ A.Ş.
İnönü Cad. No. 90/5-6 Taksim-İSTANBUL
Telgraf RABAKAŞ-İST. P.K. 447 Beyoğlu
Telex: 22465 Raku-Tr İst. Tel: 45 68 35 Santral; 4 hat

KÂĞİTHANE FABRİKASI:

Silahtar Cad. 37-Kâğıthane-İstanbul
Telefon: 46 70 30 Telex: 22287 bafa tr.
P. K. 354 Şişli-Telg. RABAK Kâğıthane-İstanbul

İSTANBUL SATIŞ MAĞAZASI:

Yemeniciler, Koseoğlu İş Hanı Karaköy
Telefon: 44 81 13

ANKARA SATIŞ MAĞAZASI:

Çankırı Cad. 58 A Tel: 11 10 70
Telex: 42726 tepa tr.
Telg: RABAK - ANKARA

MAMÜLLERİMİZ:

- Elektrolitik bakırdan mamül:
Tel, çubuk, lüma ve borular
- Prine; tel, çubuk ve borular
Yataklık bronz çubuklar
(İci dolu ve boş)
- Alüminyumdan; levha, disk, tel
- Alüminyum ve Çelik özlü alüminyum
enerji nakil iletkenleri.
- Galvanizli çelik tel ve yaylık çelik tel
- Altın-Gümüş
- Küçük alüminyum alaşımlar (her nev'i)
- Granüle alüminyum
- Enerji nakil hatlarında kullanılan
alüminyum iletken ek parçaları
- Göztaşı (bakır sülfat)
- Alüminyum Platin
- Alüminyum Kütük (Bilet)

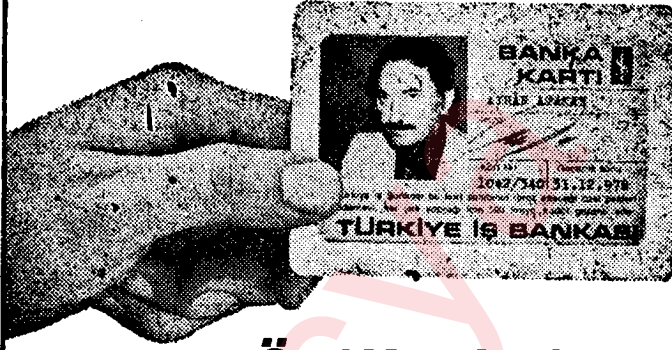
İZMİR FABRİKASI:

Köseköy-İzmit Telefon: 1408-4260- 2
Telex: 33125 alka tr. P.K. 108 İzmit
Telg: RABAKAL-İZMİR

İZMİR SATIŞ MAĞAZASI:

Anafartalar Caddesi No. 143
Tel: 134 220- İZMİR

**yalnız bu kart
her zaman
her yerde geçer**

**ayrıca Özel Mavi Çeklerle
dilediğiniz İş Bankası Şubesinden
50.000 liraya kadar
provizyonsuz para çekebilirsiniz...**

**mavi çek üzerinde imzanız paradır...
her zaman her yerde geçer**

MMW.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

